

NIČ VEČ
O VIDU

Škrajni čas je že,
da se lotimo nove raziskave
na področju ekstrasenzoričnih
čutilnih zaznav.

Mi vidimo,
toda to še ni pogoj,
da je človek zdrav,
če vidi samo
na eno oko.

Tak pojav
bi lahko bil
medicinski fenomen,
zato nič več o vidu,
nič več o njem.

Saša
Vuga

Gnila smetana dežele

(iz romana)

En zanič čevljar in en zanič čevljar
je na Tolminskem tik po vojni dalo
pet čevljarjev, kar se da naprednih.
Ne zmrzal ne rakla jih ne bo sklati-
la, prej bo zmrznilo drevo.

Klavrne razmere kronajo pritli-
kavce.

Sahnli bodo, gnili – do takrat
pa?

Grajske razvaline je ohladil
mrak. Od Soče se je kodrala megli-
ca. Zadnji žarek je potonil z lin pri

Sv. Urhu, starka se je vračala z grobov, kot pike zvezd so tam gorele sveče,
vrata je pustila na stežaj, se vrh ramen povezala v črno culo.

Kozlov rob, je Srečko poiskal k robidi – Tonkin plašč je vzhajal z rjavih
kamnov. Kite so ji kot kanarčka padale s hrbtã. Se stresle v strah, če je
z lesnike kljunil kos, razgibal trsko kraj stezè v kačo. Kam, ji je sledil krog
stolpa, če je eden slab? Življenje gre tako nikamor. Kot balončki z latnika
na veselici pokajo laži. Laž na laž ko dež na dež pod jésen. Kaj naj ji
povem, da bi odprla skozme – do takrat pa tujca, Tonka v soju sinjih sanj,
jaz?

Izdolben, trhel, kot z mravljišča.

Vitez me je v sedlo vzel, je rekla. Divja raca je ta hip kot glisto vlekla čez nebo Pištolov krik *Naj se ustavi čas*. Bolsnil sem v oblak, ji kazal s prstom – s svilo svojih ustnic mi je Tonka zvezdni prah obrisala z oči. Se mi prižela, ko da me objema vonj po sivki. V nōči zveš, kako si sam. Sedela je na deblu od povodnji, v koreninah. Vitezu je prst omahnil, pljuski Soče v prod so plivkali v pekēt, mesec je prek skal oprl brv, tam so stali: Sence, stroge, straža. Mrli v mir, ki si je vrh valov razpletal bele kite.

Kje se loči nič od vsega, se nočem vprašati. Za kaj sem kaj počel, se nočem vprašati. Kdaj me bo temno jadro potegnilo prek, se nočem vprašati – v soparah daleč kraj morjá zajekne zvon. V megli kdaj prižvrklja spomin, rdečkast čad kot z jamborne svetilke, se pomika vštric, hlapí. Ga ni. Je bil? Oblečen sem v usodo svojih dni: Naj vrč udari v kamen, kamen v vrč, obakrat bo za vrč slabo.

Poznam ga, ki je pisal dnevnik ali kaj.

Florijan, Flavijan, pozabil sem. Fabijan, z ostudno brazgotino v licu, tolikšno kot škrb goldinar: Notri se je režal zob. Kožo mu je zluščilo s temena, s pihljem las je bil kot petelinček – stokal je, blazine grizel. Zimsko noč pa vstal v škornje, sveženj listov zvil v klobaso, se odromal v senožet. S kolcem, ta Fabijan, zarinil rokopolis v krtino. Zvállil kamen – en čevljar in en čevljar? Le na Tolminskem tik po vojni pet zanič čevljarjev.

»Za svobodo bo dovolj, če misliš, da si res svoboden!« pridiga Upognjeni Matija. Kot v nedeljo hribovki, opiral se je na kolo: »Če punca hoče zdravega otroka, Jóbčevka, mu nohte mora gristi, striči ne!« Čaka me v naočnikih na vzmet. Kot mišjo past si jih nastavlja kraj nosnic – ta bi me utopil v šolnu, ki ga ribič pod nočjo ujame z Idrije.

Ko je takrat, v nozdrveh nestrpen kot lisica, zropotal v Tolmin, je že vrh klanca dol vpil na plat zvona: »V vási vre! Je Srečko Rev od mrtvih vstal! Na pomagáj!« Felicijan Cijan je, pijan, podpiral vrata. Mahnil, naj ne praska, kjer ga po neumnem ne srbi. Matija je scokljal naprej – opit je za opitim butal s hišnih voglov. Pred županstvom sta vreščali ženski. Eni se je zvégnilo. Ujela se je ob kamnit stebèr z zastavo, sopla. Druga jo je božala po čevlju na vijoličasto pentljo:

»Srečna, Lenči, srečna, kakšen vojni plen!«

»Kar nimam več v hlačkah, naj bo na nogah!«

Po notranjem dvorišču mračne stavbe sta zaripla starca tresla sod. Uho pristavljala ob veho. Suh stražar z rdečo rutico na čravem, kokošjem vratu je zarjul k Matiji, naj vtika prst v lastni popek. Se, razburjen, z muko vrnil:

»Kdo da je od mrtvih vstal?«

Matija ga je zvlekel na hodnik. Tik sob – je tu kdo zbrano bruhal v predal. Se zgoraj kdo natančno mimo močil v košek za papir. Upognjeni Matija je razbral, da so pred polnočjo izropali Abújo, narodnjaka, vinskega trgovca v Gorici. Pijač je za potop – stražar je, trmast kot kljusè, obstal. S pestjo pozdravil. Se pognil za bakren čebèr z izdrto palmo. Spustil vzdíhljaj, začumel.

Pištoła je kot lucifer v tronu, razkoračen, spal na školjki. Suval k vrvcí za vodo. Scédil zdaj zelenkast mrest mehurčkov, potlej zbrbotáno kletev z ust.

Kot star obliž je veko strgal v Matijo:

»Mir, nobeden vstal! Še jaz ne, pa sem živ – od mrtvih! Mir, je prav, kot je. Bom hladno rekel, ne sprašuj: Kdor ve preveč, se bo v Deveto vas o njem na lepem zvedelo, kako ni vedel nič!«

Glava mu je spóznila nazaj, kot kapa z las.

Upognjeni Matija je spaberkovál pet kjantaríc. Jih skril v vrečo. Se potuhnil v sodni dan. Vrh klanca pil, se s palcem delikatno brisal. Gledal čez Tolmin: Divjaške krike tam je sevril šop raket. Jih kmalu zluknjal žvižg zgubljenih krogel – zleknil se je v rebra. Se odgnal, steklenke so kot koklje klokotale. Star obcestni kostanj se je črno vnel od vranjih kril.

»Več glav več ve o tem, da nič ne vem: Tolmin, ta starodavni kraj, se bo združačil v gnezdo tepcev!«

Zevnil je, z medeno ihto pozvončkljal. Veter mu je s cvetnim listjem svaljkal lice, ustnico napenjal v turški lok.

Mrak se je kot rabljeva kapuca v vetru trgal k Soči. Drugo je zaplála noč – kam? K Tonki skoz prepihano podstrešje, k senčniku iz belega blaga, ob vrček z mavričastim cvetjem za nabornike: V zatohlost hrope iz okvira proti Bovcu slika Devetákovega avtobusa krog 1911. s svetilkama na petrolej, z železnimi kolesi zadaj, z gumijastimi spredaj – kam?

Tonka je med grmi dol prišla ko topel madež:

»Kaj bi rekel, če bi vedel?«

»Kdo kaj? Oče? Da sva tu?«

»Prej bi ga podrla kap.«

Voščeno zlizani obraz madone si je skrila pod ovratnik. Se zatanjšala v nemir – s čela ji je, rahel kot otroška veča, trepetal robidov list.

»O čem si mislil?«

Pol se je zagledal vanjo, svetlo v grbi grajskega zidu. Se pol obesil na podolžno vejo:

»Tam, Tolmin – pet prašnih žarníc in temà.«

Vrtavka, vrtiljak, se mi vrti krog uhlja, če sem sam. O čem? Utrip družin tam doli v nočni vlagi. Sence z okna. Dremasto bedenje ob zgorelem ognju. Domorodci, bolni od Gregorčičevih stisk: V še tolikanj potuhnjenem krjavlju so našli osvoboditelja, si ga vsedláli na hrbèt – o čem? *Fižolček*, mi je oče pravil, me na čevlju gugal, v drncu sem vpil: Iha! Pomnim nemega soseda Črvčka. Je črevca zbiral, jih sušil za kontrabas. Nestrpno mukal v spovednico, grehov bi se rad otrešel – pisati ni znal, o čem? Se zmislil pesmi hribovca Podreke iz močvirskih ječ:

*Tukaj pešajo moči,
ostale bodo le kosti.*

Pa pisma v torbici ujetega podčastnika: »*Precej utrujen* – lep izraz za smrt!« Slekli so ga, ugasli, otrdel je – gola noga je štrlela kot navkljub v zrak. Je padal sneg, Nemci so jih spet raztepli: Grogl se je z bega splazil trmasto samo zato, da bi ubitemu natrgal s kroglo v izzivalni, sinjkasti podplät. O čem? Vsa naša leta bodo leta zgodb o tistih letih.

Piš je spolznil, jar skovir, ga zmrázil:

»Kdo je zvezdi tam ukazal mesecu pod spodnji rogelj? Če odgovoriš, dobiš deset.« Objel jo je – ko da ji je čez plašč prišil lisičji rep:

»Deset!«

Z nasmehom ga je, z molkom grela.

»Tam – o čem? Grobovi so kraj Soče rasli kot nad njimi gobe. Ljubosumno spomnil stropa v tvoji sobi, s packami kot mrenaste oči – boljčijo plitvo, zbliza na hrbèt, odet s trstiko lune. Spomnil z ihto, presenečen: Jabolko, cvetela si z lesniške, ki je oče! Navsezadnje spomnil na udobni, drugi Devetakov avtobus s tablico 124, trdih gum na vseh kolesih, z lučmi na karbid – je konec vzel 1916. v Baški grapi, zvrhan ranjencev, na mäh jih je granata spremenila v trupla, greš? Grajski okostnjak te je prevzel – če bom krepak, pred smrtjo kdaj, ti bom zaupal zgodbo z grbastim profesorjem. Za njim kapljá v megli nekakšen stok, tiktakasto, kot ura na utež. Tam – pet prašnih žarnic in temà.«

Tonka se mu je primanjšala. Si krog vratu lase zaprla kot svilen dežnik:

»Kar te poznam, bežiš. V misli, v dež, včasih k meni – okostnjak? Čeprav od Soče gor spodbuja z radovednostjo, sem prvič tu: So v torek zbobnali, kot jim starinsko rečejo, *zaupnike*. Spričo prehlada se je oče mrščil, smrkal v šipek – se naprekjal čez kolo. Sejo sta sestavljali pomembni točki: Brzovjavka Stalinu. Polšesti mesec pred proslavo revolucije? Pač, samo tako ne bo pozabil na Tolmin. In vroč pozdrav tovarišu v orožju, predsedniku vrhovne oblasti, Kalíninu, za sedemdesetletni rojstni dan. Ga niso lani dali v grob? Doma je oče legel s pljučnico, vendar vročično domišljav.«

»Ah, druga pa?«

S stezè nizzdol sta zbujala zaraslo kamenje. Kot kure v gnezdo se je kraj neba stiskalo pet grahastih oblakov. Strt kozolec je stonogo klopotal čez pólje.

»Prav takó Pištolova: Živinče iz Ljubljane ima v slasteh gradove. Hitro naj, po starih risbah, saj jih bo kod kaj, na Kozlov rob oblast vzdigne grad, ki je zatlačil kmeta v dneh koblic, grint, potresa 1511. Bom rekla prej kot zmeraj ti: Spotegnjen, prézav kot propadel semeniščnik. Še pri klanju drv v lopi zdrevenel, zravnán – kdo žabasto zavistnih je očetu dal ime *Upognjeni Matija*?«

Zvezde so ji lile čez oko. Smehljala se je v iskrah, kot studenec v žled. Na cesti, zvrnjeni z ovinka v breg, sta tiho stópala, vštric, po svoji senci.

Mesec je obležal v sivih mrenah – mesec, ta klicaj, kako na trdnem smo, je Srečko poiskal iz temne kuhinje. V spalnici je topa igla praskala

prek *Dvanajstih razbojnikov*, je oče kdaj Šaljápinu primaknil svoj zanič posluh, kdaj bruhnil v jok. Veter je na mäh prinesel vedro mrzlih kapelj, jih usul čez okno, zbežal v noč: Kot želve kopasti so tam oblaki lezli v kup, ožirali visoke, tenke bilke žarkov.

Z mrakom je skoz teto blisnilo v upor – sinjih ustnic je posnemala udarce bobna v krájevni koračnici. Lopútala, kot osa vzbrnévala. Podobi sv. Boštjana na hrbět sestavljala nedeljsko pičo za električno kokaš. Obula potlej črne čevlje. Črni češnji sta trkljali s črnega klobučka: Rosa je srebrila sončni vzhod, Upognjeni Matija je pributal, strog, ponujat kruh. »Ker si v čitalnici zapela *Rdeči sarafan!*« Pod budnim pokroviteljstvom grobarja Kramarja naj bi prodajala mazilo proti garjam *Vrelec sreče*, Leninove sohice, voščeno cvetje, krste. *Kamjončín*, s klopni polepšan v avtobus, bi ob sobotah pritorvoril vence. V mračni čumnati, Matija, rahla starka? Vlaga rožicam, Lucija, dobro dé. Kramar kolne, čika, pije, pisati ne zna! Ne štej, trgovka, včerašnjih nerodnosti današnjim v slabost – izgrebe grob, da še tako razvajen mrtvec zadovoljno leže.

»Le zato, ker si v čitalnici zapela *Sarafan!*«

Kdor brž ne sprejme, se je zgrnil čez kolo, pustí.

Mangia, Matija, je zajecnila, *questa minestra?* V lenih sunkih se je, dèskast, gnal z vasi na kraj vasi, se v krogu vrnil: *O salta kajpada quella finestra!* Prav, Matija, jej to joto ali skoči z okna – prav! Pokimal je, ji mahnil v pozdrav.

Srečko se je stiskal v zdrsani usnjeni plašč. Poslušal kvečjemu na trg, pred vrata. »Pa sem rekla: Prav! *Lačni drob, hitri grob*, je Svjatopolkovni razlagal Ficarotta, moram! Oče joče v gramofon. Mi čas smrdi – nas ni zalila gnila smetana dežele?« Zmračil se je v medel smeh. Zmrmral skoz dim, da ima Matija kožo kuščarja, srce ko divji zajec. V uhljih – v uhljih je močan. Ogorek zamečkal v pepelnik, da je škrtnilo: »Tam prek se mi bo truplo predrugáčilo v vrečo slabega tobaka!« Stisnjeno ga je ošinila. Kot uharici sta ji čopka gub sršela s sènc:

»Pepela, fant.«

Pa hlipnila, se zgrbila, potipala k jahalnim hlačam v tesnih škornjih, srajco z zgubano kravato: »Bichi! Policaj, pred vojno komisar v Tolminu!« Srečko je odskočil, hud. Mrzlično zapenjal gumb na plašču – češnji sta zacincnili s pogrebnega klobučka: »Bichi? Nak, preveč razložka: Ta je pokal v nečimrnost, napet kot pav, oblizan z briljantino.«

»Njemu je bilo lahko!«

Sočo je nakodrala meglica. Spremljala poslednji vrani spat. Veter je ubrisal črni krik. S kafežem pogásil s hriba žolto kislico, in je bila temà. Kot senci sadrastih mučencev v zakristiji sta molčala. S klanca je v presledkih renčal pes. Lucija je z vzdíhljajem ožela usta, zdrla lica v zdrobljen kolač: »Bichi je tenkó iskal sovražnike. Nas, Bichi, krog in krog imel. Imel je cilj, ta cilj pomen – pehanje tjávdan po kolenih pa suši. Grešniku brez vere je copòt okrog oltarja golgota: Marije ne bo zvalil iz pozláte, ji srca ogrel.«

Z nasmehom je razprla prste, da bi kam pobožala:
 »Kje si v službi, da ti je težko?«

S hodnika gor je po stopnicah zropotalo, ko da kdo prevrača stole. Srečko se je stisnil k oknu – s praga je vžigalica zamrla v tolsto, belkasto prgišče. Bled odblesk je sinil iz steklenega očesa. Ju odkril: Polona je v ohlapni suknji, z ruto kot od bolnih zob vdrla.

»Kaj vam je, ljudje, temno kot v vojni!«

Srečko zadnje dni skopari, je Lucija vzkliknila iz prejšnjega nasmeha:
 »Žarnice odvija, s ščipom sveti!« Vžgala luč: Kuhinja je zebila od razpok v belem, peg pod stropom, prhljih nitk na zidnem prtu z ringarajo dečkov v coklah.

Kot pod jésen dim od ognjev kraj obranih polj je od Polone silil vonj po lesah z jurčki. Križem je šla sém, tja, vzdihovala. S treskom sedla. Se z obrazom, ometánim s sitnimi podbradki, stresla k Srečku: »Prideš, greš! Ko da bi ga požrla Soča, ga izvrgla, ga požrla in tako naprej!«

Pomágala da je pripravljati sobotni *zvočni tednik*. Franica ga bo podala, naj – sselja od vznesenosti. *Prosta zabava* bo do polnoči, bo godec Fon igral drobilko, starodavni ples. »Ali droblíko, pozabila sem.« Pa tek deklet skoz vas pod glasnim geslom: »S smučkami v svobodo!« Ni tod kvečjemu za pol malenkosti snega – se nič ne ve, čeprav mi je vse jasno: Vas Modréj je dala za pomoč oblasti v Tolmin tri tepce. V žepu jih ima še tri. In v levem tri. »*Nabrusimo kose*, puntarska – je prepovedana, po tihem, brez prepovedi.« Ah, če imaš ovčico rad, ne gledaš volne – vračajo se, vračajo! »Kot čevlji na polico! Tri, jih dve, jih eno leto ni bilo – jih pod večer uzreš, vaščane, prašne od starosti, zglodane od Bog ve kod prehojene poti.«

Čebelov Bolti je doma, lasat kot pes. Prilezel je s platneno vrečo, zvrhano mornarskih kap – zaklepa se, s krepelcem spi. Po zraku riše piko v krog. Bo že povedal, je povedal, kdaj bo kaj povedal. Do takrat naj mu, kraj pameti, ne skačemo v besede, pika, krog.

Z nohti v kljun je zobala drobtine z mize.

»Človek je najbrž edino bitje, ki zardeva.«

Srečko je pesti prekrizal čez hrbèt: V temi tam spodaj se je Soča vila kot pramenček mègle. Hrib se je zalil v nebo. Kraj vrta so skakále veje z jablan, črne, zmršene – Lucija, smehasta v klobučku kot s pogreba, je razprla okno:

»Zrak, zrak v te naše nove dni! Smem? Oči ponujati opolnoči dežjù. Rabutati v sape s Soče! Trgati temò, si jo v koren lečen strgati prek prašnih pljuč – me ne bo kot skovir odkril Upognjeni Matija? Vohta iz mračin, v sèncah postoji. Zapoje, krehne, da bi se prikrl. Kletve bzika kot opit Sovdat – ju vsak na màh razloči: Ta pri hoji buta. Oni, z zvončkom potempljan, zvenklja. Skrivnost: Matija ve, brez spovednic, o vseh vse! Ne bo s pingavcem *Puch 1929* zropotal v Tolmin, ker da prežim kraj okna na

Marijin lèt prek Bovca dol, ji kot postovki kličem, pisemca molim pod pázduho: Kot ženska ženski, iz srca v srce, Marija – pri Matijah se v podobnih časih nič ne ve!«

Prestregla je pljusk drobnega dežjà:

»O Zdravku, Toni – nič. Ostala sta kot ribi na rešetü.« Vrgla je rokó čez prt, jo božala z dlanjo: »Ne stre le streh, prebeljenih zidov – trdnjava je bila ta ruševina! Vojna strese, listje se ospe. Pod zimo kdaj prisluhnem v gramofon, se vije kot zagrljen stok v noč. Pa v škrebet okrog razpok: Podgana? Vdirala da bi, ko ni več nič! Ah, burja grize hiši v rebrca, o Zdravku nič? O Toni nič – ju več ne bo? Kaj naj povem pri Sv. Mavru, ko ji bom zalila rože: Niti v grob ne? Se smejiš?«

»Ne!« se je Poloni z lica vlekla dolga solza.

Žarnica je plaho plala v molk za mizo. Z nohtov vžigala, ugašala lesket. Prepil je v okenskih zavesah trepetal kot izgubljen metulj.

»Nesreča, pravijo, koti nesrečo, tepec tepca,« ni končala misli o Upog-njenem Matiji. Potegnila spod pepelnika papir: »Električna kokoš! Praz-nično kosilo: Svinjski rep, ozaljšan z brusnicami. Kaša, žlica naj stoji! Črvičkast sir – kod je? Kdaj vendar bo prifrfolela k Soči? Drsamo nizdol kot paglavci v megli krog svečnice na sankah s klanca. Ne zaviramo – smo bosih pet!«

Srečko je zmrmlal čez pest, uprto pod obradek:

»Miš. Je kuram kot špehóvka. Miš dodaj.«

Polona je zablislila skoz orošeno steklo – kot nagáčena ujed, je Srečko gledal, na žebljü po krčmah. Pravzaprav, je kljunila med krušne mrve, zóbala, z natančnostjo lahko pove: Električna kokoš je, spričo zadnjih obvestil, kjer je. Prihaja pa, če pride, v sijaju, kot o svitu luč – z vzhoda. Srečko je z mezincem pikal nos: »Tam prek, je izpred jaslic v cerkvi mahal Skankrč, so pridrli Turki.« So, si je Polona zabrkkljala v žep, k platnicam črnega molitvenika, zvrhanim izrezkov, koledarskih zemljevidov, člankov: So, na begu pred svetlobo, ko temà!

Luciji je nemir drhtel v cingeljcih s klobučka: Tonemo, naj poudarita v Tolmin! Revščina smrdi po plesni. Mladim se oči meglijo kot pri starih psih! Rila je Poloni prek platnic, zvezanih z razpokano elastiko za nogavice: Hitro, z brzojavko – kam, naslov?

Srečku se je glava snemala s pesti, se spet nasajala.

»Ta hip je pri rudarjih v Urljutjúpu. V gnezdu iz volnenih kosmov, bička in kobiljih dlak. Iz tajge teče, ob odjugah ribovit, nevaren, Irtiš. Vrata stražijo kozaki. Ženske suvajo s pritlehnih oken, starcem trkajo prek ploskih pleš. Od pokanja ledenih plošč se je pokvaril parnik – parnik? Ni ta parnik duhovita, mojstrska prevara? Osel, kdor bi osla, ki cekine kuje, dal naprej! Nikdär ni, berem, ujetník iz prve vojne pisma zapečatil brez vzdihá: Zemlja tod je, ljuba žena, žlahtna kot ob Soči gnoj! Pošta pa *Sibir*.«

Veka se je Srečku, tren na tren, udirala v dremež:

»Kdor ima, se mu doda.«

Lucija je zganila list, ožela usta, kimnila:

»So plemeniti: Drugim hiše jemljejo – nam podrtije ne!«

Ti prepirljivi, bežno vrženi očitki: Ko da je za vedrom padla, pa mežika z dna vodnjaka, narezšana, sprenevedasta, v krajec z zvezdo, je prisluhnil k veži dol, skoz vonj po mačkah, mahu – molk, Polona je skrivaj stegnila prst: Na hlačah se mu je, pod mizo, bliskalo zmečkano pismo. Vzdihnila, obakraj ustnic zvila gubi, sivkasti kot poljšji rep:

»Oh, pot bo trnova, drži prek vrtnic!«

Rokohitrsko počasi je pisanje zgrebel v robec. Spravil v plašč – Polona je, sesedla v vrat, mižala na oko, bolščala s steklom. Luč ji je prek zrkla nihala ko drobcena utež.

»Ob vsem smo, skratka, ob vse!« se je Lucija stresla.

»Ob smisel za šaljivosti gotovo ne,« je zamrmral.

»Starci smo otročji. Otrokom hvala dobro de: Hvala.«

Tipal je ob robec, k pismu – ko da ga bo s prsti bral.

Lucija je papirček s prazničnim kosilom zgneta v kroglico. Jo s palcem gnala do kazalca, k palcu: »Majhnim je precěj do vsakršnih obljub.« Tik onkraj je s škripavim kolcanjem oživel gramofon. Snop kapelj je počez oplazil okno. Iz temè je kot ožgan komolec žugala debela veja. »Osлом do zelenkastih naočnikov pa nič! Sem se predvčerajšnjim ujela pri gorjupih mislih. Veter je strupeno vel, kot plin krog Piave v kobariške hribe: Rádostni okradenci, uspešne zgube smo! Zatipala skoz mrak, h Gregorčiču – ah, ogenj ga je vzel. Bi še, utrinkom večnosti, rojenim za naivne, moč dajal? Danes, vási ko da ni do rož. Lončki s kapucinkami prhnijo z oken-skih polic. Od oleandrov gnijejo čebri. Vidva, vidva – mlad si, so smeti oblite z zlato peno,« je zakrilila v hehet. »Ni poglavitno, kakšna je kokoš – pomembno je, da nese jajca, Urljutjup.«

»Urljutjup,« se je Polona trudno vzdignila z vratu.

Srepela v Srečka, ko da mu vsiljuje znamenja. Zatrgala k natlačenim platnicam. Zajkeljco iz senc metala v zid: »Pri njih gre vse na strašno hitro!« Zbrskala robot izrezek. Z grajo pomižála k žarnici. »Tam daleč gòri se dogaja marsikaj, na belem črno, tu,« trkala v papir:

»Velíkega! Za večjo srečo vseh: Leningrad, *Paradne sablje za maršale!* Mojstri, sklicani od vsepovsod, jih kujejo iz skrajnje plemenitih jekel. V pozlačen ročaj vdevljejo težak rubin, brušen v konveksno petokrako. Zvezdi v žarkih, reci, piši, je 176 krizolitov! Nad umetniško popolnostjo teh damaščank bedi talent Ivana Suvorova, zaslužnega zlatarja: Lani je zakróžil iz turkizov, malahitov in topazov zemljevid SZ za razstavo v Parizu! Svet je zevnil – kdaj je kod ob Soči kmet slišal za smaragd?«

Lucija je z lijaka poiskala zdelano krtačko za zobe – lesen držaj z gosenco ščetin, zvezanih z bakreno žico. Zdrevenela kot svetnica vrh oltarja. Borno ščetko sunila kot palmo v zrak:

»Edino bitje, ki zardeva!«

Dež je pošumel v kratko cviljenje zavor. Srečko se je s stola zlomil. S truščem planil – v vežo je udaril tresk vhodnih vrat. Pred hišo je razločno klopotal avtomobil. Nekdó je stopil pod balkon, kresal z vžigalnikom. Pa se

razsračil kot v oslovski kašelji. Hip je, dva Polona drezala, naj bi jo zapeljali kam, okrog, nazaj, vsaj domov. Ropot se je zatanjšal v vlažen mir. Od lip čez trg so zdrobencljale v beg, užaljeno, Polonine peté. S klanca kraj Modreja potlej je snop ozkih luči strgal pramen mègle. Se kot zlate burkeljce zabodel v noč.

»Lucija Rev, *Kronika tjavdan neke samote.*«

V kuhinjo se je kot roj kresnic razletel blesk iz kapelj, cvrčal v tla. Sedla je na rob klopi. Egidij v spalnici je vzcopotal, šklepnil, mrzlično navijal gramofon. Od lajne v glavi ji je šlo na smeh: »Brez tebe in teh zmešanih otrok bi vse bilo devetkrat grše ob vsak pomen!« Z bakrenega pepelnika je rastel grič ogorkov – crknjenih, sesekanih deževnikov. Spod lončka z mlekom jo je, grob, na poti v lepše dni, sumničav, z bankovca opazoval vojak. »Hudobna nisi, Apolonija. Prazna pa,« se je zagledala v zmečkani dar. »Podobnim bo življenje, ki prihaja, milostno po meri.« Sunila si je klobuček z las, ga vrgla v kot: »Za druge pa je skrajni čas, da gremo spat!«

Z okna je v podobi petelinje rože vstajal bel oblak.

Oblačje, breje mlačnega dežjà, se je z golobjim mrgolenjem zlagalo za hrib. Tolmin – pet prašnih žarnic. In temà, je Srečko gledal v iskre curkov iz natrganih žlebóv, v otožno žuborenje s korcev.

Zgnetli so se na pritlikav tovornjak rumenih, s kaveljcem zaprtih vrat. Pod plahto je zatohlo velo po telečjih kožah, greznici, karbolineju. Vozil bo, kot vsakokrat skoz oni svet, bebčkasti, bolno nedolžni, sprenevédavi Hilarij Zuza – krhal se je vrh ramen, z rokàmi v žepu držal hlače, kinkal v smeh, z očmi pometal od strani pod škornje: Šest jih je prišlo na pomagáj. Izžetih, tujih, zgubanih od sonca, popadljivih, komaj starih, níkdar mladih. Vsak je boljčal iz samote predse, čvrstih zob, v samoto.

Grogl je tovoril okovano torbico z obvezami. S Pištolovim zdravilom, *starim salom*, v mastni krpi – Spah je záplato slanine varoval v vlažni luknji: »Če te antikrist načne, ostrgaš plesen, rano nič kot napackaš!« Veter je kraj jarkov srebal luže, jih prgiščema sejla v luč. Izza senika se je zrisala ohlapna senca, s krajevci klobuka stlačena v odvihani ovratnik.

»Jih imaš?« je vprašal Grogl, oberoč potegnil.

»Jih imam,« je Felicijan Cijan, vonjiv po češpljevcu, kot srečno breme síjast, mil, zviškoma zamrl v kot, na klop.

Z ovinka dol je plahta pokala v klofutkah, vzbrnevala. Koščki temè so iz razpok padali možem prek ust, stisnjenih v porog, v strast. Hilarij Zuza je umétno dodajal, v sunkih krajšal plin. Je kot po jezeru, na vesla šlo, v zamahih, ujmastero – preprost ukaz:

»Trepalnic si ni ravno treba, Groglec, kot v močvirjih Vandaluzije izpulíti, da bi brž, ostro ugledali sovražnika!« Vendàr: Štirje so, z nahrbtnikom. O treh povest molči – medtem ko o četrtem nič ne vem. Prebežniki, ušivci! Podporočniki, le s samokresom. Eden, osmojèn, plešast od smodnika, nosi luknjo v licu: »Notri se mu kot pinijolček beli zob!« Zadnjo

večerjo so, brez leščerbe in brez besed, obhajali pri Križanem. Prespali v stelji, Bogu za hrbtòm – Križani zvrh hriba, zmahedran vojščak, jih je za *naše* imel, hribovca za svojega svojat. Krepčilna noč, v dežju ob svitu so se v gozd zarinili. Dopoldne s kačjih rid v meglò – Felicijan Cijan ni za nikamor, vtika pa se v vse, lahko povem: Za uro veste. Jemljite jo takó, bolj na okroglo. Ne vračajte se praznih vreč. Ali z mrlički v vrečah! Ponovim: »Hočejo jih žive, jih od onkraj, jih Angležem tik spred nosa, jih prek Soče sèm!« Prideš, greš, prikazen, tihcema – če naredim kaj lepega v življenju, se smehljam. »Staro salo, Groglec: Zdravi, kjer zdravnik zažene rôke v zrak!«

    Zuza jih je stresel v grme, sopal ob Cijána spat.

    Iz črnih lukenj je temà pošev srebrila Sočo.

Dvakrat so z vrvjo speljali prhel čoln.

Ga zakrili, se poskrili. Grogl je preskusil staro sovo. Zvrh sipin je hitro kljuknil čuk. Srečko je počepnil k deblu. Kaplje so mu, kot minute težke, z veje trkale za vrat. Žitje, mretje ni nikakršna novost, je bucike tjavdan zabadal v zemljevid svoje usode – čofotanje, ko da reka nosi panj: Bredli so tik plitvih skal. S pestjo drug drugemu čvrstó za pasom. Z ihto, ko da jim ledeni zublji lupijo kosti. Vajeno, kot na manevrih star vojak.

    Zvezda je kot večna luč sahnila s pomečkanih kap.

Na produ so visoko vzdignili podplat – kot iz bokalov, v curek, zlili Sočo izza škornjev. Dva sta se zgrabila v krčevit objem. Tretji ju je oberoč trepljal, kot za tolažbo: Jih ni več, strahov, jih ni. Četrti, živčen, je priganjal s samokresom: Se mudi, proč, počez, gor, k obcestnim kamnom! Vonj po prahu je zadišal s sivih trav. Šli so Srečku štiri sežnje stran. Kot srne v breg – pod bekami so se prijazno májale okrogle mizice lapuha.

    Prod se je pobelil s praznim, Soča zgubala.

Pa ko da bi se ministrantu v mašni mir kadilnica ravsula v tla, je Srečka sunilo. Kot če bi, divji, don Penzion s cerkovnikovo pušico, nagólšano s kovanci, strežnika podil vzdolž klopi – zmešnjava, krik. Udarci so razmigali grmičevje. Podirali so jih s kopitom samokresov. Noč je s črnimi obliži brisala nabrekle kletve. »Kdo bo tod ob največ zob? Črevca, Firlefanec, razneslo jih bo vrh dreves! Kot psa, psa, vrana ne bo vedela za grob!« Rosilo je z zahrbtnim sikanjem. Ko tolste murve so debele kaplje tleskale spod vrhnjih vej. Srečko se je vsakič stisnil, kot zadet: Stišalo se je.

Suknjič so jim potegnili prek ušes. Ga v uhelj zvézali, kot vrečo za krompir – eden je zamahnil. Zbežal v smešen dir, s kapuco na dva prazna žepa. Treščil v skrivljeno lesniko, z rogovil otresel ploho pljunkov. Se nagrbil: Ko da je ob Sočo pičil blisk, je cvrknil strel.

    Grogel je zahukal Srečku.

Onem se je koleno spihnilo iz hlač. Ležal je, spodvit ko truplo, na hrbtù. Z vrvco so ga tesno prevezali spričo preveč krvi. Jih, dva ob vsakem z glávo v saku, kot krojaške pupe zvlekli čez obraščeni polog, ob spolzki čoln. Grogl se je v skokih vrnil. Z nohtom pikal truplu skoz kapuco,

k vekam: »Samokres, preketo! Kam si vrgel samokres?« Čepel je, razkoračen, v počepih krožil. Z lučjo križem, kratko tical v peščeno prst. V robido, v trnje – Srečko vmes dajal na znanje: »Če bi se od kod vzel Anglež,« naj kristusa skonča, pregazi reko. Vržemo jih čez, na tovarnjak, bom že nazaj. Pazi: Odgovarjaš zanj! Čeprav vse škriplje v njem.

»Ko da se nam sprevrča v zlodejevo jutro?«

Srečko je ošinil rob temè, obrasle z brado smrek:

»Samo jasni se. Veter vstaja. Daleč je do svita.«

Grogel je položil vanj svoj tuji glas:

»Le kaj mi je? Sam sebe bi oblajal!«

Žabje se je pahnil s pet, najéžen. Tiho šel.

Veter je sejal svetlobo, s Soče pljuskal hlad.

Srečko se je, zvrhan svoje mrtve teže, vzdignil ob drevo. Nestrpen, hitro stopil skoz nožičkasto zelenje bék – z ovinkov se je z lučmi, škatlast, rezal avto za dovažanje streliv. Črnci bodo poskákali k obcestnim kamnom. S strojnicami, z ročnimi svetilkami prirjuli dol, se je zakobacál nazaj, tik ranjenca. Mu mrzlično razvezal vrvco, robove suknjiča oklátíl z glave – onemu je z gladkih sènc odseval mesec. Kam naj mu nastavim cev? Grizel si je v raskavo, prsteno ustnico. Spet sunil k deblu, truden, pregnjenih kolen, kot brodolomec ob ostanek jambora – z nevihtnim piskom je avtomobil zdrvel.

Namesto krikov zvrnil k Soči vrišč deklin.

Srečko je oprezoval za rdečo packo vrh koles.

Obraz mu je razpadal v gube, ko da so ga listi bek, steklasti v dežju, porezali – vojak je trenil, tih:

»Pri znožju vašega veličanstva sem. Dobro jutro.«

»Kaj?«

»Tako je komorni strežaj na Dunaju cesarja zbujal.«

»Ti, Fabijan!« je Srečko bolsnil.

»Jaz. Ob štirih zjutraj. Franca Jožefa. In ga do njunih starih let, ob štirih zjutraj, s sirkovo krtačo skopal v čebrù. Slab si, bled kot jabolčni olupek. Jaz – te hrup v moji glavi moti?«

Tanjen, bel kositer je zalil oblak. Tu je senca padla s krošnje, tam se je prikazen predla s skal – suh, ubog, Fabijan, s trpkostjo premaganca obakraj ust. »Se reče, da bi se kaj reklo: Mislil sem, da bo do jutra pralo. Zdaj pa luna, ná, brklja čez nas, ostanke. Alpski lovci mulvodci so, na moč žaljivo, Kobarid krstili za *La pisciatóia dell'Alto Isonzo*, scalnik Zgornjega Posočja. Ah, nesramni, ah, grdunciji!«

»Ti vendàr!«

Kot počeni piščalki je Fabijanu zrak žvrgljal iz brazgotine, tolikšne kot škrb goldinar: Notri se je režal zob. Pihelj las mu je v razmočen petelinji rep gnal z grobó zaeljene, ožgane kože. »Hribi se nikdàr ne srečajo, ljudje pa.« Usta so mu, trda, bisernata, plala kot lupini školjk. »Zadnje čase včasih kod na màh uganem silno znan, silno star obraz: A, ti?« Skremžil se je, s prsti

tlesnil k prestreljenemu kolenu: »Le naključje – vse je le naključje rok! Čeprav sem ondan čudno slišal vijoličast, mehkužen glas: Ne vpelji nas v obup! V bore dneh te bo podrl strel Gospodovih lancknehtov. Ukaz je že izdan. Brez barve so, nevidni – bo vsak odpor zaman.« Glavo je stegnil ped navzad. Spet sitno počil k bolečini, ko da jo podi: »Ah, to življenje – ura bednega somraka, žalost spričo nemoči!«

Pršávica se je unesla. Mir, nasičeno je dihala s sipin.

S posmehom je oči zavil pod brajdo belkastih meglic:

»S pokola do pokola omahujete. Kot pijanec.«

»Omahujemo, Fabijan?«

»Potujeva po istih tračnicah. V nasprotno smer. Lovil sem druge, dragi moj, sebe zgubil, ko me je počasi nekaj zapustilo – kot modrasa lév. Počijem naj v tožen vzdih: Pomislek zmeraj pride ko tolminski ognjegaški voz – z zamudo! Zdaj je naša glavna pomanjkljivost, kar imamo.«

»Plačana s krvjo,« je Srečko zamrmral.

»Poglej, poglej! Poglej – vi, rokodelci smrti.«

»V prazno vrečo biješ.«

»Jah, okoli in okrog pa roj čebel.«

Smeh mu je curel iz lic kot zrak iz luknje v zračnici.

Zmrdnjen, z muko, je Fabijan pogrebel. Dlan zarival pod hrbèt. Izgrebel samokres. Ga spihal mivke, bilk – v šum od Soče je zahréstal šum od vej. Srečko je potegnil krajec suknjiča Fabijanu čez uho. Ramena kljukal, kinkav. Ždel pod grmom kot naplavljen panj: Grogla je zadihanost pehala v kašelj. Kapo si je stlačil z las, polizanih v kolobar in kot pod piskrom striženih. Si brisal moč z vek:

»Nerodno gre. Čolnu se udara dno. Potrpi. Diha?«

»Tiho bevška. Tiho hrope. Tiho kaj pove.«

»Bevška? Vohal je, da smo jim kot volčjaki pri petàh!«

Z zasenčeno svetilko je zakósil zmahedrano red v grmičje. Brcal v skljukane okleščke, sikal, brbotàl, v drobir – samokres, je Srečko vedel. *Boehmische Waffenfabrik in Prag*, čedno grobi M 27, častniški. Fabijan ga je tjavdan prižemal k stegnu, skrival v tla. Grogel je utrnil luč:

»Nič! Hudič ga je začaral v pajka!«

Dlan obokal, si prižigal. Klel – dim s tobaka se je v sivkastih zapredkih zdišal mimo bek nizdol.

Tam onkraj se je pod nebo, premreženo z zamolklo domišljijo mesečine, vzbočil hrib. Na màh se je kamnit senik zavégnil v senožet. Vse naokrog so sence smrek odhajale na pašo. Veter je po veвериčje klatil kaplje, tolikšne kot lešnik, z vej. Soča je šumela – kot molitev. »Kot molitev, Soča,« se je Srečko zdril z nog. Fabijanu oberoč, z usmiljenjem, odgrnil spačeni, zelenkasti obraz – prijazno se je z ranjenca jemal prezir:

»Ovce, volka smo povzdignili v spovednika. Rekli, bomo šli nad zle ljudi – najslabši so takrat izdrli meč. Bo dan, ko se boš mračno, s soncem

v zatonu, vprašal: Nismo streljali v nápačne? Ker se boš večkrat vprašal, se me boš večkrat spomnil. V zraku, slišiš? Hrst prašičjih skranj?«

Čuden zven mu je kot medenina robil glas.

»Fabijan, Pištola: V strašnih mukah boš končal!«

»Jaz? Gotovo ne.«

»Kam s tem zmesarjenim obrazom?«

»Kam? Nikamor mi je bolj vabljev kot paradíž, ki sem dve zimi zanj, kot rečemo, pretakal kri. Pogrénziti smo se pustili. Koliko je cigaret do jutra? Eno daj – zmočil sem jih. Sem jih sploh imel? Soča, mati,« mu je z gub okrog oči sijal nasmeh: »Mati hribovskih otrok! Zmeraj si je v mojih igrah ponudila vlogo: V hrib sem se pognal prek Soče. S hriba sem se, nekako to noč, prek Soče vrnil. Veš, kaj delaš? Bi na mestu scvrčal, kot ogorek sveče, tolikanj je brez pomena ta zločin. Kdo mi bo nocoj črvičkov nasejal v život?«

Kadil je z ihto pijanca – pil tobak.

S prodaja gor je hrestnilo. Čofotnilo v zatišan krik.

»Fabijan, s tem razmesarjenim obrazom, kam v svet?«

»Soča, Felicijanu Cijanú sem pomagal krasti ribe iz kotanj. Vozil jih je zdaj pod ajdo, zdaj pod sévkami v Gorico. Zmeraj me je on poklical, si pred vhodom ribal nos – tókrat sem potrkal jaz. Cijan je prežal na čuvaje, jaz sem delal, gol kot Adam: Mrežo metal prek vrtinca, jo potegoval v tolmun. Plohe so napele reko. Tu se je na mäh zadrila, tam skočila v šopek pen, ihtasta. Se zavijugnila, zmrmlala v kalen, tih, širok, sovražen tok – obrnil sem postrvi v jerbas. Jih zakril s koprivjem. H kamnu zložil, tolikšnemu kot pšenični hlebec, suknjič, čevlje z žepno brkljarijo. Si lokóvški nož obesil krog vratu. Kot vidra spolznil kraj grmovja, v mrenasti večerni mrak – mēgla se je kot polsten klobuk poveznila na hrib. Felicijan Cijan je žvižgal, se pretikal skoz lapuh. Zaripel stisnil, blaten, brez besed, cunje materi v naročje. Zvrnil žganje, hip zajokal. Hripav, moker, stresal žico z zvoncem pri karabinjerjih. Jim kot nor narekoval v register mojo smrt – opolnoči sem z vejico popraskal Križanemu k oknu. Répno perce je zataknil v knjigo, stenj v petrolejko skril. Odškrnil desko s konjeniške puške. Pest nabojev, *žoltih kot cekin*, nasul. Spod jasli potlej pritovoril moj nahrbtnik: V travi zunaj so vsiljivo, sládko vonjali zmečkani cimbori. Postala sva pred hišo – vlažni mesec se je daleč spodaj vzdignil čez Tolmin.«

»Pet prašnih žarnic in temà.«

Belkasta svetloba je Fabijanu ovenela z lic.

»Greh je bil storjen: Mama se je zgrbila, se stisnila od gub, ko tepka. Terjala, naj prva zamajè z vrvjo v zvoniku zvon. Si oberoč, s predpasnikom otirala oči. Kot beračica, v mračnem dēžju s snegom, šla. Ji bom zaupal laž, ji kdaj odkril resnico, kmalu?«

»Vsak nosi toliko razpel, kolikor jih je zasadil.«

»V zraku, slišiš? Hrst prašičjih skranj?«

Slabotno je pomahal s samokresom – z brega spodaj se je čez tolmun

nagibalo drevo. Srečko je, drevén, pogledoval v skljukano premikanje nestrpnih senc. Fabijan ga je opešano potegnill obse. Mahal v prod, prek bronastih lapuhovih pokrovk:

»Tokrat po gázi gor, to noč po gazi dol.«

»Fabijan, kam s tem obrazom?«

»Jutri bo pomlad ob Soči, petje ptic, nikjer nikogar – Pijac! Se bo kod prikazal Pijac, kot čebula skrivljen v škornjih, obeležil naš pogin? Brez-vredno smo zapili vsak svoj vek: Nobenemu ne bo nič dragocenega ostalo v rokàh. S peči je Pijac, v slamo strehe je škreblljal pršič, besede puhall kot vejálnica oblak iz plev o veličastnem novem svetu – Pijaca ne bo? Vse prej kot nov ne veličasten ni ta svet – ne bo? Težavno je tovarišem pogledati v obraz: Tik tal se plazijo.«

»Ne bo. Je na Golniku.«

»Jej, bo bruhnll kri?«

»Jo je. Zato je tam.«

»Ah, vrnil se bo v krsti. Svoje dni je star vojak bojevniku na straži stal. Do groba sopol v hrastov venec, lilast od pelinkovca. Mu z lovskim rogom hrknll za slovo. Ga pač ne bo: Kot zajec je od vojne sèm obiral regrat kraj pokopališča klavnih laži. Kot iz lobanj popival, Pijac, teklo mu je prek obradka – kam, si vprašall?«

Z ust navzgor so ga obrasle porogljive pege. Rjaste – zbledele v bole-čino. Spet je tlesnil čez napihnjeno koleno. Prste skrémpljal, ko da bo žerjavko spraskall iz kosti.

»S to razmesarjeno trofejo? Kamorkoli, do nikamor, proč! Me je poldrugi mesec grizla vest, ko smo se 45. okupirali: Osvoboditev – ni svoboda? Skoz noči je kot v kužnih dneh cigólal Kajnov voz rdečih, razma-janih špikel. Pol dežele bi pobili, da bi jo storili srečno. Hudajúžna, sonce je rzasajalo z udrtilih streh. Pijac, v platneni, častniški angleški torbi je tovoril majhno gnjat. Rožnato plesniva kost je zbirala zapljunkarice v roj. Kolikanj nečeden mir se je povrgel iz nečedne vojne, sem zatárnal – z góri dol postrani se je, uglajen, shehetnil sèm, pod nos: »V laž veruj, Fabijan, doklèr ne pošljejo nad nas resnice. Mídva, palčkasti železničar ob oleandru tam, do zadnjega še marsikdo ne životarimo v usodnih, v škrofelnjastih časih pa.« Vlak je hlipal, škripall, stisnil stok. Pijac je pohitel na petàh, zglodanih, nečimrno rožljavih od ostrog. Dim se je podrl čezenj, zbegall muhe. Sem cesarju dal obraz, Bog mi ni za lon obokall duše, zdaj ne vem: Branim kaj, vojak, čigav – ko smo se, tepci, 45. okupirali za tujca. Sonce, na Lavrencija dan je sekalo poprek. Obadi, kúhalica, pijani vonj po mretju trav. Klanec je z mostu k ovinku gorell v prah. Nad Vólcami je čad plahútal s krilci kačjega pastirja. Sključen kmet je kot ob grobu stal kraj njivice, spuščeni rok, s svaljki las krog razorane pleše. Suknjič sem zrahljal, se nagnll čez ograjo: Past je padla. Žmeril sem navpik, dol, v zrcalca, otovor-jena s plameni žarkov. Soča jih je, hkrati tisoč, gomezljávo plalla vzdolž sipin. Past, Fabijan, pomagaj Bog – v nekakšni domovini smo. Za sleher-

nim, ki se je skobacal na kup gnoja, leži mrlič. Bo kam držala pot, s pasijonom tlakovana? Tu se kot ponoči smrt v vejah, odeta v luknje rjuh, spakljivo zvira *Jugoslavija*. Tam, ob skrepenelem poštnem zemljevidu, čaka Felicijan Cijan *električno kokoš* iz severnih gozdov, zadelan v ženin šal, kihav, káplja se mu z noska bliska kot odšit stekleni gumb. Ni nas raztrgal volk, nas zdaj obira zgonjen maček: Past je padla, spet smo vojni plen. Verjeli smo, umirali ponajveč kot junaki, jeh, je to nocoj neumno slišati – ko smo se, tepci, 45. okupirali za tujca. Mi na lepem, v kljunčku tička, toča je v Sočo bila kot šrapnel, Pijac pošlje pisemce: »Ne maraš naše vojske.« V ponedeljek mu na znanje dam: *Naše?* Ni je več, krog polnoči je odkorakala v škrapljo dol, h kralju Matjažu, ob kamnito mizo, spat. Ker zdaj ne smem v materinščini rabotati, vojak, umreti pa za domovino, ki je ni, sem *stronzo mercenário*, le najemniško zmenè. Oh, slabše, hlapec. Slabše, suženj. Slabše, pes! Bi se med britjem ponevedoma pretehtal v ogledalu – oni notri bi mi pljunec bziknil med oči. A vidiš? Hruška sem, revna od pozeb. Črvček me gloje, zima bo – ko smo se, tepci, 45. okupirali za tujca. »Kaj vendàr, kako?« mi je sneženega moža s piskrcem na rdečo zvezdo Pijac zrisal čez *Pozdrav s Krvavca* – nič vendàr, tako. Vrh Senadól, tam je za eno suktnjo bolj mrzló kot naokrog, me je na hitrico mojstril v nraveh: »Pametni, Fabijan, odide k domobrancem, vrne se iz partizanov – ne podiraj, kdor ne znaš bedakov riniti v nebo!« Pisanje sem zakrožil v črnem Strmcu. Obcestni zid je dišal po vinogradu, s kostanja kod je prvo popje pokalo, zvrh jablane je molčal kos: Na Jutrovem so modreci nekoč svarili: Dòkler nosiš puško, si svoboden. Nam so jo nekakšni *bratranci* ukradli – nak, izdal me ni. A na Golnik? Če bi mu zrl v jezno nasmehljanost lic, kamnastih, izbritih za poslednjo pot, bi mu pomislil v prasketanje sveč: Pomágali smo si skopati grob – ko smo se, tepci, 45. okupirali za tujca. Dedu, Pijac, je še Lah priznal pravico: Da molči v maternem jeziku. Vnukom se dogaja hujše v tej zabébani, surovi, predpotopni vojski. Če ne vem, kaj sem, vem, kaj nočem biti. Ni dežela ena sama zbegana človeška razvalina? Slovenci smo Slovincem spet Slovenci. Kot razbit, zakólcan gramofon, naj: *Moči so nove se strnile* pojemo v nove dni. Kar je tovarišev po kotih kod, pokveke. Ples tičmišev krog laterne. Podpolkovnik ali kaj, Košuta, meh, nabit z duševnimi pomijami. Zjecljani Pangrček, zastávník, mračna tresorepka. Čmrlj trkne v cinast vrč – zastavnik zdreveni v pozor. Ostanek smo poklanega, prešibanega naroda. Je točil kri, je bruhnul kri – a na Golnik? Obsodil se je na prostost. Na vonj voščenih rož v bledici leščerbe. V rakev legel – večna luč bo do večera dogorela. Starki vijeta ob rožnem vencu venec iz rožlink. Aj, smo prikorakali! Brž uganili, da smo manj. Kvečjemu živahno trupelce – ko smo se, tepci, 45. okupirali za tujca. Kaj naj zdaj za turškim gričem? Pa bežim, s to razmesarjeno trofejo, kamorkoli, do nikamor, proč. Soča tam, luna jo kot krsto zaljša s pózlato papirnatih krilatcev. Mrtvi, tolikanj smo jih pridelali za ta smrkljávi nič – sem kaj razložil? Sam razloči. Veš.«

Fabijanov dih je hripal, mrl kot plamenci v žerjavko.

»Človek si z besedo sveti v temò.«

Je mar govoril, sem ga res poslušal?

Soča je žvrkljala s skal – kot zlahтни kamenček je s proda žmeril blesk črepinje. Srečku se je z zmočenih kolen udiralo v grudasta, peščena tla. Z robid k robidam se je vijoličasto predla noč. Prežala s pajčevino senc v kaplje z vej. Kot roj kresnic je mesečina vrh dreves obletala meglò.

Sem mar govoril, me je res poslušal?

S trmasto povešeno glavó je mrežo misli vrgel čez Fabijana – ta se je oddihoval kot klèn. Iskal iz ozkih, z žoltim kolobarjem robljenih oči. Zaključal palec skoz lapuh nizdol – je kdo kadil. Kdo vlekel vrv s praznim čolnom. Kdo zabredel čez hrbèt sipin, puščal ponvasto, globoko sled. Kot brez zavesti je Fabijan otrpnil. Se pogreznil v plitev kašelj. Srečko se je sceloma oziral – eden je ogorek frcnil v čipko pen. Eden je zazankal čoln k štoru. Eden je pogledoval prek bek, upiral, kot perica razkoračen, prste v bok.

Fabijan se je namrščil, zaničljiv:

»Škripájzelj, hitro gre od Soče sèm – se znani s hrstanjem, kot od prašičjih zob!« Zamizal je h kolenu, zleva, zdesna. »Paglavec, sem z bosimi nogámi lomil led s plitvín. Vlival mami strah: Jih sto imaš? Na, zdaj poglej! Je vam uspelo, Nemcem ne. Si spomenik postavljate sosedom na grobovih. Vèndar bo ta čas v korist – opozorilo bo. Pravnuk nas bo po dolgem nosu na zelenkastih kovancih pomnil. Kobarid, od kod si je skoval ime za novčič, zlizano *palánko*? Hrst, hrst, čuje se odmev korakov. Tat Škripajzelj ropota s tolmuna gor!«

Potožil je z nekakšnim smehom v nozdrveh:

»Gnus, če bi se zvegnil ob rezgetu krogel, ko da me črviči v črevcih! Pod limonasto pokrovko ščipa smešno zatacal v mrtvaški ples pred plotom iz brezmejno vzvišenih Pištolovih neznancev – jah, *neznancev*? Norec kvečjemu ne zagreši napak. Norec nisem. Pametnega osla sem vzjahal, zvrnil me je v čudno smer. Mati preživi deset otrok – otròk, poglej me, niti sebe. Neučakan si: Vidiš jajce, terjaš, naj dá kikirik!«

Srečko je vztrepetal od vlažne mrzlice. Omahnil za drevo – gaz v lapuh je krčil Grogl, se vzel na panj.

»Gredó, Fabijan!«

»Sem iz Tolmina: Dvakrat moraš, leščerbi, povedati.«

»So tu!«

Fabijan je mahnil kot v muho:

»Pa? Vso noč si tu.«

Glava mu je zvelkla vrat z ramen, ga tanjšala kot svaljek iz testa. »Bog te blagoslovi, je z dvorišča v sencàh takrat pomahal Križani. Nekakšen opeharjen ali kaj Slovenec te pozdravlja.« Z muko, da je škripnilo, se je ujel na bok: »Sinj se. Jutro gre. Prihajajo – postajam star.«

Švist v lapuhu se je pletel v švist. Odgrinjali so listje. Vejica je počila ko durce v kukavičji uri. Nèkdo je trdo udaril v deblo, siknil kletev. Srečko

se je zgrbil h grmu. Kaplje so mu spraskale obraz – pritoki so kalili Sočo. Šum se je ko dim vlekel s pen.

Fabijan je samokres podržal v zrak:

»Sinji se. Greh, z nedolžnimi rokami.«

Strel se je odkrhnil. Dal odmev, nič večjega kot pljusak lesnike v mlako. Spodaj so popadali vsaksebi. Grogl je, zravnani v tobakov smrad, odreveneli. Kot borov prelec iz kositrnih bodic mu je z ovratnika visela mesečina. Sólze, ki o njih ni vedel, so se Srečku zlile zvrh udrtih gub. Hip, ognjena luč je razgalila hrib. Veselje ptic je preključavalo zor. Ob Soči daleč se je zvon zmajal – Fabijan je ležal, kot z razpela snet. Momljal, z dlanjo trepljal h kolenu. Zibal glávo. Jezik mu je kot preklana miš rdel iz ust.

Z vzdihom je Fabijan tik potlej vzelo slovo.

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)

Začasno osvobojeno ozemlje

Franjo
Frančič

OSVOBOJENO OZEMLJE

Dolgo sem iskal osvobojeno ozemlje,
pa je bilo tako blizu v meni,
čas se je drobil in smeje se črtal male preroke,
mi pa smo po čudežnih otokih iskali izgubljene otroke,
treba je poklekniti
prav nad zemljo in jo poljubiti,
mati ni domovina, čarovnija je v krogotoku,
sodba,

Saša
Vuga

Gnila smetana dežele

(Nadaljevanje in konec)

Cesto je obraščal skrhan zid, kup cestarskega stólcenca, metličje. Listi so, prifrknjeni nosiči, trzali, skoz jutro tresli težke kaplje. Onkraj se je v vnémarnih sipinah zviral prod. V biserovinastih perjanicah se je meglica zibala vrh vrb – Srečko se je z rôko v žepu, skrivljen, vračal. Zdaj tik leve, pa tik desne tovarnjakove sledi: Prva se je rebrasto utrla v prah, druga zlizano, v pohlevnih pikah.

Dež mu je ponoči skvásil suknjič.

Prsti v škornjih so ga pekli.

Šel je dol, ko da sred ceste zeva jarek. Se pogrezal do ramen, kam? V zatohlo klet, postlano s kosmi plésni. Po stopnicah ven, v temò s prepodom, spodaj ledení mehurčast hlad, ujet v rumenkast kolobar, nekakšen jar tolmun, ducat se jih o poplavah zamozólji Soči v breg – spet je stopal blizu desne. Pa tik leve tovarnjakove sledi. Počasi se je z mislijo približal novemu občutju: Tèsno dol, po strmém klancu, sklanem v cesto. Pa v mračinasti zadah, skoz prazno klet, k zveganim stopnicam, kam?

Na màh se je pognal iz grma zgrintani zvonik pri Sv. Urhu. Stikal obse pet nagrobnikov. Plahútal s krili težkih vrat. Srečko je naslutil tolst, nesramežljiv, drobnjav korak. Nekdo je dirjal, se oblizoval, z vodénimi očesci prežal, kam naj mu v hrbèt zarine rjasto konico sivega, starinskega dežnika – ob Tolmin se je razsračil, domišljjav, hrípav kot brezzoba žaga, petelinček.

Pol se je nagrбил, pol zravnal: Z dežnikovim ročajem ga je Felicijan Cijan trknil kot s škofovsko palico:

»Je padel strel, padel sem s klopi! Naporno?«

»Neprespano. Piškav jezdec se jezi na konja.«

Bled, smehljávkast, pločevinasto priljuden, se je Felicijan Cijan začudeno jezil: »Opletaš kot kokoš! Huje, kot moj oče, ko je na derezah rinil s koso v senožet!« Srečko je skomignil. Rad bi stekel – peta mu je vsakokrat kot žoga odskočila s tal. »Mogoče. Le zakaj ne kot kokoš? Huje, ko tvoj oče?« Ciján ga je dohitel pod potjo, grobljasto zvijugano do grajskih razvalin. »Piskast, pijan si!« Mu do mladih lip obákraj skakal kot ščenè pred konja. Lajal s sapo, mu iskal v oči.

Žarek vzhoda se je Srečku zlomil s čela.

Barvasta svetloba je, ugasla mavrica, mrlela v hrib.

»Tvoj brat, še nič novic?« je Cijan spet prhnil predenj. »Leto, dve po vojni, nič?« Postal, se spet zagnal. S testenih lic sta mu nabreknila rdeča madeža, mu čampljasto prekrila nos. Ga s kljuko velikanskega dežnika ujel za laket:

»Zgodovina prej, posléj, zmeraj vrne svoje mrtve!«

Srečko je za hip obstal.

»Zgodovina? Zgodovina pač.«

Vsiljivo rezko je zavonjalo po mokrih korcih, ljubju, rjuhah, vzbrnelih z vrvc v burji. K hišam je, oborožen ko tolovaj, v vijoličastih hlačah na mehur, korakal policaj Fanfára. Gnal polbosega, pritlikavega kmeta s kravo. Sunkasto pozdravil, narezán, s pestjo. Stud in strah je starcu vdano visel z brk. S klobuka mu je kinkalo nalomljeno kokotovo pero. Žival je šántala, udarjala s sesahlím vimenom – nikjer nikogar. Drugih kdo je kdaj vstal prek stekla v oknu, nič zares, odblesk s cvrlenjem ptic v vejáh.

Srečku je črnkasti, zbingljani kravji rep zmeglíl oko.

Poribal si je pest. Spačil ustnico v grenak lijak:

»Hvalnico bi rad zapel v to veličastno jutro.«

Cijan je, prepirljiv, razburjen, dirjal vanj.

Pljuvál na robec, ga pomakal v cestni prah:

»Stoj, kri! Z nohta, na zapestju! Kri, stoj!«

Kot suh bršljan so sence greble cerkvi v zid.

»Kdo bi, Cijan, zameril sragico mesarju na rokàh?«

Ponudil se mu je kot v lisice.

Felicijan je drgnil, pihal. Robec spravil:

»Pa si spet človeški.«

Srečko ga je ozko meril, zguban, posmehljan:

»Si kot cerkovnik, Bogu blizu, nad ljudmi, povej: Koliko naj bo še slabše, da bo boljše? Zvlekli smo Fabijana v tovornjak, na klop. Drugi so po turško, v kotu ždeli, v vrveh – kot vetrc z jablane ujamem vonj po žganju. Notri, v vetrcu, tvoj glas: Dežela, Grogl, napreduje po težavnih, pa blagoslovljenih potih! Soča mi je mláskala krog prstov v škornjih. Tovornjak je porohnel. Buhníl rjav izpuh, kot strup v muhe. Spet odpeljal eno naših zgodovin, primerno mrtvo, zad za zid pri Sv. Urhu, pod osat. Ker ni z ovinka pricoklál nihče, kaj vem, starka s kanglico za mleko: Sem, ko tram lesen, pozdravljál tovornjaku v smrad. Je luč zorela zvrh Kobilje glave. V sklepíh mi je pokalo. Kot pri pajacu, če mu vrvca strohni.«

Skrit poplah, pretkan z zvijačnostjo, je Felicijanu splosnil nos. Prepikal z glistastim mehurčjem žil obraz. »Veliko nepotrebnega. Če ni kobilic, kuge, vojsk – neumnost, prva med slovenskimi nesrečami! Nič nisem rekel.« Veke so mu padle čez oči kot belkaste orehove lupine. »Gugaš čoln, naokrog pa ropota potop!« Z zmrdnjenim sočutjem je zavil: »Od Soče brijejo vetrovi, klatijo klobuk – s klobukom nekaterim glávo. Dobra je beseda, boljši molk. Razmišljam, kdaj bo hip za prvo, drugo.«

Srečko si je dlan primazal k ustom, škilil s prstov:

»Kot žalostna strahova šepetava v mrak.«

Smehljala sta se drug v drugega, na mäh, kihasto, zardelo kot puran. Srečku se je z lica zbiral znoj. Obril ga je s kazalcem, ko je Cijan, čemerem, zamrmral. Potegnil uro na srebrikasti verižici. Jo pahnil v žep, ko je Srečko, zgrbljen, zamrmral – iz lin pri Vnebovzetju so jo ponvasto udarili v divji beg zvonovi. S sunkom jenjali. Spogledala sta se. O drugem mislila: »Se ni začelo najino poznavanje oblik nekakšnega različnega nemira?« Cijan se je odmaknil, krilil. Uhlje mu je rdeče kuhalo na burklasto privzdignjenem ovratniku. Se pokroviteljsko napihoval:

»Skoraj ni še zajca ujel, uči Pištola. Zmoti se v sebi – zunaj nikdar! Kdor ni cel, pušča. Méni se z bedakom, modremu prisluhni, če bi ti ko danes jaz zaupal: Dvakrat dva je zate štiri. Zame tudi, vendar – kakšen pretresljiv razloček!«

Sonce je potrpežljivo barvalo Tolminu strehe.

Cijan se je mehčal v dobrotnost. S pokom vzbudil rjasti dežnik. Si ga poveznil prek ramen. Ošinil za pol pipe dima z dimnika. Svetlobne packe v zraku, kepaste kot sladoleđ. »Besede prej: Nobeni ne verjameš!« Gube zgrabil v svaljek ob uho. Se Srečku skril v sivo sončnico iz strtih žbic, pokrpanega platna vrh skakljavih, racastih stopál – je Cijan, je drugih kdo potarnal, ko da si je z brazgotine strgal star oblíž:

»Jutra so najlepša jutraj!«

Se, umazan pramen par iz pralnice, razblinil za vogal.

Vežna vrata je pripiral prst na prst. V smetanastem mraku šel v spopad s stopnicami. Se strmo v smrad po lugu, žimnicah potegoval z ograjo. Daleč ne, daleč ne, je štel korak. Iz prašnih okenc so se sence, prazne slike brez okvira, vegasto pribijale na zid. Uzrl spodaj strto luč na drogu za zastavo. Mačka z mišjo v krepeljcih na pivskem sodčku. Rob čebrà z uvelim oleandrom, daleč ne. Se kraj podstrešja sklonil k lini: Z móstovža je kot četrt obešenca prekrižanih rokavov nihal suknič.

Mlad golob se je, srebrna nit, privezal čez nebo.

Tonka je čakála v nogavicah, skrčena, ogrnjena v časopis. Ostra guba v obrveh ji je stražila na izziv. Spala je z nakremženim, nemirnim dremežem vojaka. Čumnata, pospravljena kot padarska lekarna, se je hip za hipom pónila z rumenkasto svetlobo. *Devetákov avtobus 1911* pod steklom, s culami, s pletenim kovčkom, bo strobéntkal izza pošte pa z ovinkov gor v Kobarid – Srečko je s klobukom v roki stal pred zguljenim rdečim blazinjakom. Tonki v dih ponavljal, sebi, plah: Žival sem, si predstavljáš, piskrček so ji privézali na rep, odprli po treh letih kletko. Tih, pokleknil na preprogo iz volnenih kosmov. Se sezul – stopála, spričo bilk in blata pisana kot bok postrvi. Ko da se iz vlažnih škornjev jemlje dim, zrak je trepetal: Kaj ta trenutek dela kdo, ki ga bo noč krog polnoči pojutrišnjem vzela? Žveči raskave koruzne žgance? Ždi za mizo, s čelom v dlaneh? Gorjupo gleda s praga, s travnika čez dolnji travnik, ovci smukata osat, oblak popótuje za gozd – bolan sem.

Zleknil se je, si klobuk poveznil čez obraz. Kamor pridem, se zadrgnem: Ta dolina, ni nekoč ozelenévala v marljivem trudu? Prste spletel kot

na parah. Žmeril izpod krajevca – vznemirljive iskre so pršele Tonki zvrh kolen. Jécnila je kot otrok ob dojki, mláskala. Ozrl se je, ko da ga pri tleh, iz kota jezno gledajo: Prislonjeno zrcalo, smešno, dólghosto, z okvirom kot odgrnjen zastor v gledališču. Meril si je iz oči v krvavkaste oči – kam je zdrknil s teh koščenihi ličnic fant iz *Soških straž*? Je mir, je vèndar košček lójnatega mila. Greš, izza zaves te preseneti dobri vonj likalnika na oglje. Greš, kot pehar žemljíc se ti strese pred nogé dobrotni vonj po peki. Greš, iz izbe se skrivnostno pridobrika vonj po sivki, čist, mamljiv, je mir.

– Je z ogledala veka padla k veki.

Z dna stopnic se je nerodno vzpenjal ženski žvižg.

Nak, se je popravil, pes. Zavija, cvili prek dvorišča, vse pozabim. Na žebèlj, obljubil sem ga Tonki, čaka. Za zrcalo, kaveljček tako rekoč, kovan. Sen jo z blazinjakom nosi v rdečo rjo sonca pod večér. Srečku se, nesrečku, sproti ponesreči vse. Primem kaj, mi v pesti obleži. Edino umreti, pravijo v Drobóčniku, se vsakomur posreči? Če po sebi sodim – dajmo ji, modrosti, čas.

Ko da bi kdo lesen pokròv premikal z jaška: Tonka mu je z videzom osredotočenosti, skremžena v strogost, snemala klobuk. Povodenj žarkov je zgrgrala vanj – podgane, huškajo.

»Zabuhel kot postan, razkuhan žlikrof, Srečko!«

Vrag, je k prisposdobi vzela idrijsko besedo iz krompirja, repe, mletega mesa, zavitega v testo. Navadno si utrga hruško. Kam iz mene letajo podgane, kod? Bolšćim kot kostanj sred bodic v razpokani lupini. Tonki da sem strgal pajčevinje sanj – mar nisem kot oklana zračnica umrl ob ta rdeči blazinjak?

»Kod si hodil, Srečko, pijan, bolan?«

»Kamor Bog, tja svetnik. Opolnoči hudič.«

Z navzdol obrnjenih, rumenih brazd mu je mezel porog. Na màh so ji lasje zaplavali kot sončni prah v prepíh. Z uhlja ji je jutro treslo zlat uhan v podobi šćipa. Vrgla je roké v poplah – spodaj so Tolmin ometali s koračnico. Starinske zvočnike je v grintah žrla rja. Strehe so vzdrhtevale, ko da se z móstovžev pretepajo s pestmi. »Ne smej se kot privezan pes,« ga je poljubljala zdaj s trmastim, pa z zbeganim pohlepom. Za hrbtòd ji je zmečkano prasketal sesedli časopis – pogovor lastovičjih gnezd na večer po dežju. Preštel sem za pol pratike stopnic, ko tram obležal na razredčeni preprogi. Vržem nògo, pridem v narobe čas. Križpotja v megli, povsod nič smerokazov – ko da objokuje, ne poljublja, zmršena.

Odrtrgal si je veko z veke. Vanj je, zbliza kot povečevalno steklo, s časnika mrmral brkat možic, *Matevž Pekólj* s kravatico na kmečki voz, jajčastih naočnikov: *Ta bel razbojnik me okral, me z Jožetom v Ljubljano gnal. Me tam je mučil in moril, da sem ostal le malo živ. Hudo stepen, po rókah žgan, od bele garde sramovan, v nemško sužnost bil sem gnan.* Srečko je zalomil laket, mláhav. Jo tjavdan objel – ta reč, je tole gumb na srajci? Ne, na modrcu, ta pika kot koralda v rožnem vencu? Guba ji je v ribji rep ujela vzdih. Otročje kot otroku je zbrbrala:

»Pijača, hujša je kot kača! Kača piči le enkrát!«

»Je cesar vladal, cerkev stala, noč je proč.«

Ko da se mu iz grla prede nit, ovija vrat:

»Pijan? Na tleh ležim, ne da bi se držal!«

Spet je z muko vzdignil veko pod obrv:

»Dobro smo veslali, reče bolha, skoči kapitanu s hlač iz čolna. Moja prednost je v pridnosti. Vsakič vprežem za prgišče vsakršnih vročic. Se pa razpoloženje barva kot v grmu list – na jésen odleti.« Glávo mu je kdo z ramen odvijal, oberoč. Jo pahnil pred zrcalo: Notri je uzrl šop neukrotljivih las. Čeljust, obraslo s plesnijo. Sprhnelo lovoriko iz avríklja, kapucink, zasoplih Tonkinih besed, štrlela mu je s sènc: »Zmeraj moj najlepši hip v življenju!« Rad bi terjal beli madež ovc v grivi, molk snega, lapuh s potoka. »Nič, razen da preveč kadiš! Bulba je čez vsako pamet v Hudažužni pil. Trobil, grabil za krmilo. Vrh ovinka videl dva avtomobila vštric. Se desnemu ostro izognil, škoda – kričal je z nosil, ko da ga s cepci mlatijo!«

Tik čela je ujel kos kašlja, vonj po kisu, svoj klobuk. Dušilo ga je, zvilo v sunek: Naj se Tonka sleče! Postoji kot vrtni kip v zelenkasti svetlobi z okna – kislá krpa mu je, ríbežen, zastrgala prek ust. Bulba, Bulba, je Marija maščevalka v srebrasto podšitem plašču priletela pred senik? Z bliskom zapeljala Bulbo v pravšnji tovornjak? Poceni čudež – zviral se je s tal, napenjal. Se odkril na rdečem blazinjaku, pod odejo na zvjugano, izprano črto. V lice ga je zbadal duh blazine, rahle kot meden kolač. Onkraj so s stopál, kot s križa snetih, spali prsti. Steklo je trosilo v kot skakljávo senco vrabčjega ščebeta – mir, ko da so blizu kod oblaki, mavričasto progasti. Za Tonko je kraj vrat ostala kljuka, zlizana v medeninast vprašaj.

Mir, če mu je smrt podobna, bo lahko.

Stanjšanih, uvelih lic, pordelih vek – Tonka je prišla skoz mrak. Tresla zadnje sence dneva z nog. Pokimala s četrt nasmeha: Zrak je, kiselkast, lepljiv, kot kajfež legal na Tolmin. Z dvorišča v strop se je nanašala marogasta svetloba. Pes je tožil, kot jetnik zvenkljal. S hriba se je zvezda steklasto zabadala v oblak. Iz torbice na kvačkana racaka je zložila kolobar klobase v hrapavem papirju, kumarico kot orjaška, sluzasta gosénica:

»Pri vseh, ki so se z nosom dotaknili vojne!«

Zamolčala v kot, sedla na trinožnik:

»Brada grenkih gub krog tvojih ust.«

Izpod oči so ji visele sólze. Nič, je trznila. Ga božala – dlaní, pečatna, pegasta blazinica. Zadah tobaka v veži s šepasto klopjo. Stoletni prah z omar, pikastih od črvojedine. Dan, dnem enak, ničesar daleč kod pri tleh. Pomeni, da razumem. Kaj vendàr? Pisarna, dèška škripne, ko da se narobe rajnki oberoč upira krsti v pokròv. Okno s popoldánskím žalnim trakom čez zapah. Siva kmeta pod kostanjem, s krpami na kratkih suknjah. Policaj Fanfara tleska prste vnic, da je čudesnost novega sveta v umétnosti vpreganja: Par vrancev spredaj, zadaj par. Pok biča s kozla. Konjči zadržte v komat, jim griva plapola kot prapor, vsak v svojo smer – vozič se ne razkolje! Kdaj se bo premaknil, kam pripeljal kaj, zastoka kmet, iz uhlja mu beži čop dlak, si je lase zvrnila z ram, na màh.

»Kdor zgodaj vstane, Srečko, zdeha do noči.«

Pod oknom je budilka z zvoncem na dežnik zabijala žebličke v čas. Dremāv, zbingljan v nasmeh, je kazal na razpoko v podu. »Tam, oko na dnu nekakšne kraške jame.« Krik da se je strgal, se mu stišal v sanje, ginil kot odmev: Z brega se je stresal starec v capasti hodnični srajci. Pljunil velik zob v pest. Vreščal, da je Binče Grahelj, po domače Kuk. V nozdrveh mu je vzbnevala mesarska muha. Pačil se je, mrk od ščegetanja, žvižgal, usta zgubil pod uho. Zgrabil jih je, divje vrnil. S kládivom pribil pod nos – čeljust se mu je v trskah frcala kot zlomljeno zobálo. Nehal ni. Usta niso nehala. Kot suha smokev so mu padala za vrat.

»Poldne. Kot k pogrebu je zvonilo, navčkasto.«

Pokril sem se prek las. Čumel – zdrsnil med opešane menihe svetogorske, v Ajdovščino. Jar stražar s kositrno rdečo zvezdo jim je, lákotnim, odprl iz kleti. Cvrli so jo v ostrem vetru. Noč je, rebrasta od bliskov, trkala svinčene kaplje. Po hrbtih je tresketalo ko dragonski boben. Blaženi so jo, štokljávi, brisali do svetokriških kapucincev, pred podobo Matere begunke v kolobarčku sveč. Prvi je tovoril zaobljubne bergle, zadnji skrinjo, zvrhano priprošnjih slik na steklu – s ceste je, poprek, čakala kočija. Z zrkлом luči v medeninastih svetilkah, z vratci na stežaj. Drug za drugim so se vzpeli, jo zazibali na locnastih vzmeteh. Drug za drugim so se onkraj, drobencljavi kot mravljinci, vrgli ven. Zgrbil sem se v težki postiljonski plašč. Bič pritisnil konjem v bok – sem kam pripeljal prazno ekvipažo?

»Dež je rezal ravne črte v noč.«

Mračina v čumnati se je zaganjala pod strop, kot jata žrtnih rib trgala v odsvit svetlobe.

»Človek v sanjah, Bog. Pravičen, blag, samozavesten.«

Kumarici se je koža lesketala z bradavic.

Prilivala sta plehek čaj: Ciján in Bulba sta se mi zapredla h gležnju. Mi do krčme *Pri Gorenjcu* dvorila s pomijami. Težavno šla, sem jima ušla. Za duhovitost je Cijan dežnik razpiral Bulbi v brundanje. Mu znojno dlan vtikal v žep. Lovil krog njiju s kljuko, srakast. Žugal za menoj: Ljubezen, luknja v nogavici – brž jo vsak uzre! Nak, ni Bulba v Hudajužni videl dveh avtomobilov vštric, se desnemu izognil, kričal v noč z nosil. Novico je ob svitanju pregnala nova: Streščil se je Krsta Mikulándra, stotnik v škornjih na ostroge, préklež kot krtača trdih las. Primeri se. V temi ne ločimo več naših, njihovih – enako prvi, drugi kolnejo kot pravoslavni pop. Škoda, se je Srečko zgrbil. Če bi Bulbi vlomil v rebra, bi odkril srce, sluzasto kot krap. Škoda: Pol naprstnika katrana skvari sod cvetličnega medu.

»Veliko veš o njem?«

»Ah, kakšna dvakrat sva se srečala.«

Pomolčal je, se stresel: »Nič.«

Večer je s tenkim listom bakra robil stekla v oknu. Daleč kod je podrdraval voz. Gledala ga je z otroško resnostjo: Ko tolst baron se je Cijan oprl na dežnik. Potegnil Bulbi dlan iz hlač. Jo v školjko zvil, pomemben, k ustom: Srečko plava v olju vsakršnih neumnosti! Pa spet: Pohlevnih ovc gre na pretege, Tonkica, v majhen támar. Spet: Obul si bom, tc, tc,

potrpežljivost! Srečko je skomignil. Se pogreznil v blazinjak: Oh, ta – bi bosopetcu čistil čevlje. Mačka je, zaprhne, preden ji pohodiš rep.

Dvorišče je pod strop risalo raztrgan robec. Nežno je govoril, kratko, kot v zaporu. Ji prešteval z nohtom pramen las: Vso svojo noč od jutra gor sem v smehu ždel pred streli drobčenih neumnosti. Naprejska pot, nazajska. Kaj se bo v preteklosti še pripetilo. Prtamo si več bremen, kot nam jih nalaga čas. Resnica, le resnica, kvečjemu resnica, Srečko, nič drugačnega kot, sem obnavljal Cijanov nauk, zasukana resnica.

»Dlan da je vtikal Bulbi v žep?«

Vstal je, sta odprla ven: Ograja iz stebričkov kot skrnínasta kolena revnih stark. Pol ducata rokavov je viselo z mostovža, pokrpanih, volnenih, s kačjimi pastirji izdelanih ščipalk v hrbtù. Podnice so škripale ko trhel lok. Oziral se je strmo dol, v blesk črepinj, zatlakovanih prek dvorišča. Maček je brkljal krog sklede. Pes je, z uhlji na nogah, drhtel, očitno gledal stran, prežal, da bi pravšnje planil.

Trudno je, na pet pedi, obesil prst v kódravo nebo:

»Jesen tam gôri, zvezde padajo. Kot ris raket.«

»Otroci smo utrinkom rekli *sólze sv. Lavrencija*.«

»Priprošnjik nemočnih, torej vsega.«

»Rabljem ga je Bog zapustil na razbeljen raženj!«

»Ris raket, na koga opozarjajo?«

Tolmin, zadelan v kup oglárskih kop, se je potuhnjeno kadil. Prek vdanih streh je kot meglica z vrb mrlela vlaga. S Soče je potolkel krik ujed. Skrivnostna krila so v poševnih vibah gnala zrak v piš. Molk, objemal je. Ju iz oči v oči povezal s črto – nanjo je kot pozlačena lastovka na telegrafsko žico sédel žarek. Spet je prst odprl v temò:

»Poldruga pest razmiganih kresnic. Oblesketana Rimska, Mlečna cesta: Na milijon milijonov zvezd kobáca tam. Približno toliko bo vročih sonc. Milijarde krat milijarde je teh žarnih jat – sva zmanjšana dovolj, usahli solzi sv. Lavrencija? Pejva spat.«

Nekakšna kukavica v okencu nekakšne tihe kočé se je potlej drla: Burji je tjavdan povedati, kako naj piha! Srečko se je z muko zganil, si ožel obraz. Gube, s čela so ga rezale kot pajčevina iz bakrenih žbic. Nagobčnik, je podržal s palcem veko pod obrv: Tonka, dojki sta ji kepasto štrleli kot krtine v slani zimske polnoči. Zdrsnil je z odej. Po prstih zrinil s stene v *Devetakov avtobus 1911* polenovko uháte sence. Z blazinjaka poiskal tobak obleki v žep – ko da bi tipal pod otep v otavi: Zmočeno, zmečkano pismo se mu je v gadji svaljek zvijalo z dlani. Polona, se je s srhom spomnil. Mahoma v sencéh prisluhnil, kot menèk odrevenel, zvončkljanju prašnega, starinskega bicikla. Mimo je na màh tik okna žvižgalo ko trop mrličev na pokvarjeno piščal. Metlíce senc so ga tepežkale. Neumno spet in spet: Burji je tjavdan povedati, kako naj piha, se mu je lesen žebèlj zabijal pod uho.

»Dobrotnik, častigodni zgoljufanec, luč mežika. V sobici visi kraj stropa šop ledenih sveč, spomin. Težavno gre v maternem jeziku (spotoma popravljaj). Stroj, ki nanj pritiskam, *Adler*, je pohaba. Muli na hrbtù je ped

v ped preklopotal z infanteristi Ukrajino: S sunkom vetra v korce, z orgelskim tedeumom iz cerkve sv. Ignacija mu na mäh izpade zob. Kričiš iz sanj? Klavarno so nas opukali življenja. Včasih se zbudim, vlažen kot lapuh ob Soči. Piješ, vem. Palec in kazalec sta ti od kajenja kot pečen marón. *Takrat* v hipcu sem, docela kraj oči ujel, se v leske zvrnil, se zalil z nočjo, da me začudeno, z uteho gledaš: Hvala. Kdo bo klavnico pri Fojbci kdaj kako krstíl? Frančiškan na Sv. gori, prizadeven pisec kronike? *Škripázeljnov hehet, Puščanje krvi, Kraška nebesa?* Rdim, premaganec, za zmagovalce. Božji rop, če si grobar na križ razpetega rodu, je rad ponavljal organist Prijón. Moritev je prestal še Jankič Arh. Ne, ni ga več. Mošnjiček so mu strgali z vratu, ga ribam vrgli z ladje na Siciliji. Da se hudodelec vrača kot krčmarjev konj pred krčmo? Bil sem tam, *Giannín Furlan*, voznik prekupca s poljskimi pridelki. Krog božiča, dan svinčen, kozàv od sodre. Fantek s kamnom v premrli pesti mi je razodel, da jama pravljíčno pove prihodnost, kadar jo gladkó do dna zadeneš. V pelerini sem tovoril pomarančo, mu jo vsádil sred krempljinaste dlani – ah, *Adler*, škrbe! Ko da mi žebljè sadi na pot! Napredoval bom s tintnim svinčnikom: Pomrlim let ne štejemó, tvoj brat bo večno mlad. Koštrunji smeh krog Fojbce, ujma blaznosti, obup onkraj obupa. Noč – prijazna, mesečna, za fantovanje. Zver, podiral sem se s skal, z melíšč. V mlake legal kot zahlípan pes. Z eno besedo pet besed: Se bom razsul kot okostnjak? Prikazal se je Simon iz Kirene. Pihal, jojhal. Se mi kraj robid napihnil kot pajac iz gume, Jankič Arh. Debela jagoda krvi mu je zagrbila preklani nos. Tvoj brat – ga ni, lahko počaka, ni nepogrešljiv. Drug drugemu sva potlej z golgote nosila križ. Je Jankič Arh, vročičen, krel: Vsaj eden naju mora molit, pripovedovat v Jeruzalem – zakaj si nas izdal? Ti je v Tolminu ponevedoma kdo bziknil pljunek na komis? Pišem, žalostna pomota, žalostni pomoti. Da bi te pomiloval? Se sam, se jaz. Življenje, vsak naj ga prehodi peš. Te v sanjah kdaj oblije znoj pobitih? Krapa s pametjo podgane ste zarivali v oltar. Pa predemo nekakšno žabjo volno. Sled pošastnih hudodelstev da drži v prihodnost? Dragi moj, dragi moj, rad bi ti pokazal bratov grob. Ko bodo zdajšnja leta padala v razpad, se jaz ne ti ne bova mogla izogníti smradu po gnilobi. Kmet ugane, kam bo toča bila. V slivah smo, v čumnati za strice, imeli preužitkarja. Prihajal je objemat petrolejko, dlan ogrevat, molčat v sij. Na mojo zadnjo noč domá je pomrmral: Lahko si angel, hkrati pa hudič. Kdor je v hrib odšel kot svinja, se bo svinja vrnil, pomnim sv. Frančiška: Krutost je veliko bolj človeška kot živalska – oče ni bil ne vojak ne nič. Oko je zgubil v metežih krog Piave. Hodil spat v gozd, umanjkal. Strah nas je napel kot zajčji meh na ploh. Mrzlega dopóldneva je Križani prek žene pošto dal o grapi z luknjo – tam sem jih naštel devet. Očeta smo ponoči skrili v hiter grob ob zakristiji. Teden, dva, pod Zajčjibobovim dežnikom, v temi, je pricoklal Pištola. Terjal *jaboljčen zavitek*, mošt. Se zmrdoval nad ohrovtovo méšto brez ocirkov: Tod, ondod se steče glas, kako so svojega iskali, jih devet našli! Zažlebil usta, z nohtom pikal: Mlinski kamen, kdor odslej ne bo govoril po resnici! Trupla v jami, je iz kota kimal Zajčjibob, so naši. Stric prisloni prst ob stenj: Je naš bil naš? Menda, je Zajčjibob krompirček valjal: Danes ni

nikogaršnjih. Je stric zarenčal kot betežen pes, ki kdaj pozabi, da je ob zobe. Pištola pa oči ponižal vanj: Sodišče bo po vojni spísalo mrliški list. Po vojni – zdaj se mi očetova lobanja s šopkom blatnih las vrh tilnika posmehne iz noči, ko s strehe lije dež. Da nosim v grlu kost za obračun? Ah, bratov konec bi ti rad razkril. Za lon pristavil vprašaj: Čemú vendar izdal? Vem, črna mačka ti po duši miš podi. Ko ste me vzeli, domobranci, sem bil star – koliko, če ti kocine še ne praskajo v nozdrv? Sneg, je gluho padalo skoz mrak. Stric, je bebavo spuščeni rok obiral pipo. Krik, je šoja rignila spod smrek. Patruljo, ki me je pobrala za Tolmin, si vodil ti. Breg se je napel v zamet – vse skupaj je brez večjega pomena. Strela nisem dal, prehodil tri gore gorja. Ste razpolagali, ko da smo hruške. Kri, grobo prelita, zamezi nazaj – v meglicah je, na dnu kraških nebes, toliko življenja. Brat naj ti bo ljub, naj véruje, naj ne in v kaj, mi je z razglednico naročil Jankič Arh, se vzel na ladjo. V trgovini z razstrelivom sem za nočnega čuvaja. Vpisan na večerno šolo – slutim, da bo treba dlje, na oni svet, za Magellanom. Tla so tod v soboto vroča, v sredo blatna, zmeraj mrzla. Nas ne marajo, ne belih, rožnatih, rdečih. Nas prezirajo: Ne tolikanj, kot se samí. Z balkonov žmerijo v mogočno karavano skalnatih strmin, zmetanih pod oblak. Se kod meščan latinsko križa, pahne rôke v zrak, zbeži od fuksij, pelargonij v borni blesk starinskega pohištva. Ah, ste jih pripravili, kot svoj čas puntarska betica, v strah! Maščujejo se mravljam z razkopanega mravljišča, nam. Davi je dušico vrnil Kokič, papagaj. Vso noč ni smrti spustil v kletko. Me razložil z vrat, v jutranjem brljenju, postopical. Zaščetnil svoj pozdrav *Slovenec sem!* S priptim kljunčkom padel kot odpihnen list: Od najine noči kraj Fojbce nimam solz. Če hočeš najti bratov grob – v zviti vrvi brž ugledam kačo. Istrska modrost uči *Kar skupaj spi, vkup drži*. Dan, ura sta vrh pisma, klanec do Pelánc. V odcepu k streščenim vojašnicam bo pet krtin. Razbrskaj šesto, se ravnaj po listku, brat ni daleč, blizu bom. Lovila bova šum od Soče. Ne igray se – pridi kot iz krste sam. Dovolj te je v kosteh. Starejša sva od svojih let, udrtih lic, ne bova drug šla mimo drugega. Če bi od grma vstal vojak, mu bom pač moral dopovedati, da ne trpim stenic, v njih je moja kri. Te ni vsaj ducatkrat Melán v razšitem slamniku, mu živci prste mečejo kot z gumbov na harmoniki, ošklepetal: Si tu, pa on? Usmili se pohlevneža, zobatega kot konjska smrt. Naj vendar roma o vseh svetih sinu svečo žgat! Pri Fojbci ni en angel varuh planil v jok. Jih nisem slišal, ti enako nič. So se zatekli k materam po izbah kod ob Soči, v dežju, ki briše solze z vek? Na stelji spite (vrh usahljih lovorik), v pričakovanju poka. Misli name, pa čeprav lepo.«

Vrgel se je s klanca, zrak je cvrčal. Blesk Tolminke se je kot smaragdnen madež óljil mimo skal. Ovinek se je žogal s ptiči. Žalost, strgala se je v nekakšno besno radost. Moč, strah – ko da bolnik preti s pestjo. Kolo ga je nosilo v rjastih vzdihljajih. Borovci, lipe ali kaj. Kostanji, vsajali so se ob cestni rob. Na trati s skrušenim stelnjâkom je telica zvila rep v škofovsko palico, pahnila šobe vnic, ko da bo pela.

V dnu zaliva pri Vodfvcu se je okno bliskalo kot ribja škrga. Speljal je

stežò čez razstreljeni most, zajel mušico: Je pisanje spisal Pogrebniak? Vojak po sili, Mihec, z usteci kot angel, ki z oltarja piha na trobento? Med umikom je v Kanalu gledal zor, obšit s črnkastimi nitmi lastovk: »Pot je znana. Iščemo le pravo smer.« Otresal sračje gnezdo las: »Enkrat ubiti konj je mrtev konj!« Je kdo, je kdaj, kako pretihotapil pismo? Klavrni branilci mej, električnih kokoši, jutrišnjega dne, če nam kot netopir frfra sovražna pošta vzdolž nosnic. Podpisa ni, Mihčeve pisave ni poznal: Prijazne, lepopisne črke. Stavki so se proti piki debelili, sproti je ostril. Zmečkanost, vonj po znoju, ko da je papir deklini skrtil za nedrc – je Polona brala? Kar Polona zve, je v hipu žvižg selivk pod zimskim soncem.

Pogrebniak – ne terja gláve? Me potiska, jedko nasmehljan, v prepad? Samo moj *molk* z *uteho*, ko se je od Fojbce zilil s temò, velja tri žeblje v krsto. Hoče, da bi drug prebiral, Cijan, Upognjeni Matija, Spah? Ni kdo teh treh nastavil strupa v smokvi? Nak, preveč natančnosti je v Mihčevih resnicah. Skrito mu je kot z dlani očito. Ve, ko da mi z jutranjih meglic v mrak sledi. Usmiljen: Da mi bo pokazal bratov grob? Otročje, sebe tvega, naju, da bi mi v robidi kod odkril Ameriko! Grob gor, grob dol, grobov je v tej deželi več kot vrtnih gred – jih kača váruje.

Kapela, kip, stezà, pogreznjena h koritu z vôdo za opešan vid – sv. Lucijo je ugrabil pijan borivec z Bogom. Se odromal z njiv, jo tresnil v luno kraj tolmana. Paglavci so jo prinesli, z lestvijo, kot utopljenca. Don Penzion je kar se da previdno misel dal: Je revica trpela od mokrot, naj bi jo zdaj s kropilčkom hodil močit? Soča je devici zluščila obleko. Izgubila uheljc. Ji obraz napihnila v kruhov cmok – pod cikanjem sinic, kot zrele slive so letele z vej, je s krožnika v popotnika držala ko dve jajci na oko oči.

Pred pragom prve hiše se je zračil mlad, nagáčen medved. Zrklo mu je s kratke vrvice bingljalo med zobe. Spod prhle šape je, kot v peščeni uri, lila črvójedina. V razbitem oknu na stežaj se je smehljala moljasta lisica. Z zidka kraj stopnic sta se kljunač, jereb, obrana v krilih do kosti, zbirala za vzlet. V smeteh pod cesto je strašil širok, škrbasto žeblján podplat: Ko da je pijanca kdo iz krste stresel. Z dlesni mu je pobrnevala mesarska muha, črna kot mozolj. Se je za danes že nakričal *Jaz Janko Kolar Beštija Velesila Imenovan*. Oglato zdrncal domov, v Modréj. Omahnil – prek vasi je spet, v pljuskih, sunkih, povrvral nemir: Mar ogenj lupi gnili pod na pošti? Je Fanfara oberoč pritegnil puško, pravšnjega odgnal v Tolmin? Je ščip vrh Idrijce potegnili z mosta snoči starko v skok?

Dan se je pošev odpiral, s sencami zalival trg, s krepčilnim hladom kresal iskre v stekla: Zíbalo se je kot ribezljev nasad. Se gnetlo pred gostilno, pod balkon. Mimo lip je žarke zgubljal z zlatih zob Mohórec. S klanca je korakal, ko da tlači rob ob grobu, Kramar. Babica Balbina je svoj par srobotnih laktov vrgla v zrak, vrisnila, spet vrgla. Krog procesije gor, pomembno dol je posmrdeval, se prislanjal ob kolo, s topo nògo butal v tla Upognjeni Matija. Nič zastav, lepakov vrh fižolovk, smrečjih kit – v ruševini so, zakmašni, počesáni, ždeli klarinet, violina, mandolina: Mungar si je noht natikal. Bucek štrúkljal robec ob čeljust. Jakob delikatno hrkal, dulec slinil kot cigaro: Lahceno, ko da po Soči orje češnjev list, se je

v mrmranje z lila *Modra Donava*. Ozračje vzdignila za vnebohod – Egidij gôri, sramežljiv, je hlače vlekel čez upadli trebuh:

»Čislani, kako se reče? Tovariši z Modrejca, iz Grape, s Kozmerić, bele novce várujmo za črne dni, nas je učil Doktor za ščurke. Kdor se je oparil z mlekom, piha v sírotko. Priznam, za vse sem kriv. Sem pa lastnosti, ki krasijo nečloveka, spotoma zatiral. Nase sipam odgovornost za napake v preteklosti. Opravičujem se, čakam na pravično sodbo ljudstva. Človek malokrat živi, je dolgo mrtev. Vendar – mar golobje kljujejo zvonik, da bi podrli cerkev? Nak, apnenca stradajo! Prišli smo zelo hitro zelo daleč, kam? Dobili tam električno kokoš – pa jajca? Kje so jajca? Jajc, jih ni. So bivšemu trgovcu prepovedana stratežična vprašanja, vprašam: Nosi zlata, nosi rdeča? Jajca s srpom, jajca z zvezdo, jajca s kládívom? Vsak hrepeni z vasi, od ondi naokrog spet vanjo. Na skrivaj sem, mimo don Penziona, v ponedeljek terjal od Boga: Eno luč, Gospod, nam pusti, da bo videl, kod nazaj! Kdor preživi, kar smo, lahko brez graje zakriči: Pri priči se bom vzela na vajeti, končal! Vam govorim, kako se reče, v odškodnino za balkon, ki ga posojamo, nikoli vprašani, za prvi maj. Ženi v čast, pod večer mi pri Sv. Mavru vsakič naroči: Pokoplji ga kot princa, bil je dober fant. Odgovorim: Kje naj ga vzamem, če ne vem za grob? Redkokdaj ujamem jok otrok iz predpeklà – v svobodi se ne znajdem. Vračajo se, moji ne. Potrpljenje da prežre celo hudiča – mene ni! Čeprav v očeh, teh tu, ni več oči. So le nekakšni sončni zubeljci krog petelinov vrh slemen. In ozka roka s prstani, ki kažejo naprej. Pa čas, čas, čislani, kako se reče – časa mi zmanjkuje! Kadar govorim o jabolkih, imam v mislih črva. Ženske, ki jo je na Lógarščah med branjem koloradarja oščipnil pes, pa ne: Svoje vrste srečanje, že grem.«

Ko tresk se je Lucija prikazála na balkon. Ga v sunkih, za naramnice spehala proč – Srečko je kolo porinil k nabiralniku iz litega železa, pod izbočeni kraljevi grb. Se naveličano tjavdan razgledal prek zazibanih, zvedavih glav, da bi nemara kod odkril Polono – za vogalom, hrapavo podolž prežagan z zidom, se je skrival don Penzion v klobuku, nevsakdanje stlačennem globoko v obrví. Sovdat je v rjavkastem vojaškem plašču mahedral. Trijánčil z zvoncem na leseni nogi:

»Ho, tu, Italija je od rajnkih vstala, tu, ho!«

Srečko se je zgrbil v klop, na màh mehak. Si nekajkrat zatisnil s palcem in s kazalcem kot mrliču veke. Tonil v dremež, ki bo razodel, čemu ta zbor privzdignjenih nosnic. Ta petkov svetek z don Penzionom. S pomrmranjem kot z majhnega živinskega semnjà. Z Upognjenim Matijo, ki mu je sumničavost obraz cefrala z brazdami ko tnaló v trske – zmeraj ga je tolikanj uzrl, da je vsakič brž pozabil nanj. Od Soče gor je rahel veter gnal svetlobo travnikov, zelenkastih dišav, verižic iz krempljínastih križkražev majcenih zveri, Škripajzeljna in divjih rac po bledem blatu brega.

Hkrati je čez vas odbila ura, zagrgal Sovdat – zdramil se je. Si potrgal prste z lic. Vstal s klopi, ki je metala podse klopco toplih senc: Lucija Rev, razburjena kot za čitalnico, je skoz balkonska vrata pripehála Leonino

Svjatopolkovno, zagrnjeno v ugasel plamen rdečih las. Pa kovček brez ročaja, prevozan s kosmato vrvco. Potlej temnikasto, suhljato nogo. Potlej drugo, dlakasto, v okrpanem gosposkem čevlju. Pol obličja belih zob v smehljajasti, zadrežni, vlažni polti, okovani s kodrcem zalisev: Ficarotto razkazála kot Pilat. Priprla spokana, oluščena visoka vrata. Se vrnila, skljušana pod culo na rumene oprtavnice, z dežnikom, s kletko, z vrečo, po klobasje ukrojeno iz ključavničarskih modrih hlač.

Slavnostno namrdnjena zaprla – v ruševini so se Bucek, Jakob, Mungar z inštrumentom vzdignili z obáljenih, plesnivih sten, prekritih z robcem. Pobledele, zdreveneli kot vojak. Z zidarskega trsjà v stropu je štrlela posteljna omarica, zacinkan vrč, ožgana slika sv. Florijana v plohi strel vrh dežnega oblaka: V nežnih piskih, praznično vsaksebi kot ženitovanjski vrabčji vrišč, je odletelo na balkon, krožilo s hiš, peresca zgubljaló čez blaženo zavezane ljudi *Nazaj v planinski raj*. Soča se je krog dreves razkrajala v globoke, mračne barve. Veter je spodrecal s pljuskom prhel čoln sred plitvin. Svjatopolkovna si je, prstena, prašna, skremžena k ograji, kosem las tiščala na oko. Sovdat je žvečil, cikal, ponarejal vzdih. Truščema nogó, z zvoncec od bicikla okovano, zvrnil v tlakovana tla:

»Zakaj nazaj? Vsak čudež kvečjemu tri dni trpi!«

Kot prsobranski žaromet je s hriba dol ostro udaril žarek. Trl stekla v oknih. Trgal senčne léve s streh – Giuseppe Ficarotta si je dlan otrl v dlan. Poprek, skrbnó začesal z nohtoma v lase. Obesil pest na rdečo ruto krog vratu. Zatrli smeh, ki mu je v pokcih padal z ust:

»Poči, jabolko granatno, Ficarottovo srce, nabreknjeno z drobirjem solz! Ni za vse reči besed, je potožila botra Mínnu, ko so ji med žetvijo ukradli srp. Če bi zrastel ko Tomaž, bi si verjel. Ker sem od krsta sèm Giuseppe, dvomim – poklekníte, poljubite ta domača tla! Včeraj pozabite, jutri pa začnite danes: Skupaj smo živeli v vojni, rad bi z vami v miru živel. Kot je pred sto leti pel poet, ko mu je regimentski padar žagal pod šotorom nògo: *Uniamoci, uniamoci, l'unione e l'amore rivelano ai popoli le vie del Signore!* Naj prevajam, vam? Vrh Idrijece, vrh Soče smo, ne v babilonskem stolpu! Človek se izraža s pomočjo narave, letnih časov, zim. Ko sva po brvi gor nosila ladji v vamp košare z indijskimi smokvami, popikana v ponos, veter mi je sol ometal z vek, sem sédel v kot, na kup konopca, razkoračenih kolen. Oči zaprl v znoj na laktu, črnem od katranskih peg. Podremal k žametnim, tenko izbritim travnikom kraj Soče – sèm naj gre opomnja: Hip, grobo so naju, mihaelasto pognali, Evo, Adama, čeprav sem rjul, dokazoval, naj se nihče, *cafoni*, razprodanci za pol ponve čičerk, ne razburja, če bo v novem svetu dve in dve deset! Bi kdo med vami zdaj zagnal tako imenovani prvi kamen: Ker sem gaz navrtal v žico? Iz Tolmina čofnil v Sočo? Se s koruznih polj kraj Volč oziral, bridek od preveč vodé, k žarnici zvrh taboriščnih vrat? Stric Arafúnebre, na zunaj komorni strežaj za belce v Afriki, na notri gospodar pogrebnege voza s perjanico, ki mu je rabil za razvoz deklin skoz noč k vojašnicam v Adis Abebi, je ponavljal: Ni sramota, če jo kar se da ucvreš pred razbesnelim slonom! Pa je v strmeh klancu z Idrijece omagalo Ozebkovo kljusè. Pa ste napihnenost v rojih muh

poslali ujetnikom za priboljšek. Pa je Pappalardo, taboriščni kuhar, konjca kanil v zelenjavni juhi. Jaz nazaj: Bolj dostojanstveno, Pappà! Če nismo nič, bodimo vsaj gospodje. Speci ga po medicjsko, s koromačem, na cipresnem ražnju. Kadar v lakoti še kuhar podivja – zaripnil je: Ne maram jih, ki govorijo, Ficarotta, mislijo pa ne! Pri priči sem, hudo potihoma zaradi vaših straž, na znanje dal: Tako te bom udaril, Pappalardo, tolikanj fevdalno! S kupa je iztrgal spoštovanja vreden kol. Dobil pet pen pod nos. Planil vame z neverjetnimi besedami: Če jaz udarim, Ficarotta, boš do smrti za zdravnika delal! Treskal je, me davil, opljuval. Imel posvaljkani obraz ljudi, ki svinje koljejo, jih pa od predirljivih vriščev lušči strah. Dva sovražnika, pogubno vplivna, Pappalardo, naokrog Tolmin – Sočo sem odlil iz čevlja. Šklepetal prek žuborenj, k žarnici kraj taboriščnih vrat, v sence z okostnjakastih dreves: Kjer bogastvo hira, prijateljstvo umira. Se pobral v breg – dolgo, pravite, me ni bilo? Naj mar hiti, kdor ve, da bo prišel? Draž človeškega življenja je v občutku, da se zmeraj kam, drugam odpravljaš. Romal sem nič ko do vislic, ki so Mussolinija podržale. Pljunil, vam v spomin – ah, to ni delo za vsakdanje stanoviten kruh. Čeprav me ni doma le eden rad imel: Ne pljuj v vodnjak, Giusè, dokler si nisi novega izkopal! Filadelf, opat, je po večerji kričal s križnega hodnika v sadovnjak: Postoj, nesrečnik, v Galileji, tvoj severni Jeruzalem je zvrhan lajder in tatov! V prepihani Torre del Greco, mestecu korald, so me v adventu dvakrat na vso moč po glavi s sliko vašega predsednika – trpljenje sproti jemlje revežem ugled. Ko je zatohlega nedeljskega popóldneva prevzetna muha zdirjala čez prazni krožnik, Nina pa zavpila s cunj: Gorje, Giuseppe, garje, sem hipoma ko trije kralji uzrl smer, vprašam: Tu sem stražil, tod strašil s svojo gladiatorsko pojavnostjo – sem kómu prizadel za piko zla? Zakaj le tisti do potankosti uzre, ki je bil slep. Uganem torej, kolikanj se več ne strinjam s svojim zgodovinskim mnenjem, že jo s Svjatopolkovno zatolčeva na sever, mirne dni drugačit v nemirne. Z vero v upanje: Kjer glad mori lenuha, najde pridni dosti kruha. Ali z modrostjo mrtvoudnega Civette, apotekarja v Castellammàre: Znašel sem se tik vrh prepada – ubral odločen, trd korak naprej. Sprejeli ste me praznično kot kardinalove mezgè o vizitaciji! Psu, ki bolhe stresa, ni dolgčas. Pripravljen sem na vse – le na gladovno stavko ne. Da se vam v uri, pravite, kolesca gibljejo, zobje pa zobcev ne poganjajo? Nič hudega, celó v Kalabriji je včasih čudno: Vsako leto se nanaglomla podre kod kakšna hiša. Vsako leto kdo nenapovedano umre – ah, naj pustim politiko! Kje da sem srečal to kozaško sókrvco? Ker me ne veže spovedni pečat: Prav nevsakdanje, pred občinskim kotlom! Dim, blatne saje do kolen. Dež, krog in krog je lil z akacij. Ninine besede starčkom s piskrci so sládko božale megleni zrak. Je škilila – sem že verjel: Zaljubljeno me gleda! Pa zgrmel v smeh, truščast ko trobenta: Nina, bucika v slami, vi? Sunkoma kot v bran je vzdignila železno zajemalko. Poštorkljala v nizkih, gumijastih, razklanih škornjih. Z melanholičnim navdušenjem zjecljala: Ficarotta! Koža, belkasta kot nepopisan pesniški papir. Lasje, spodviti kot pri nuni v pralnici – z leseno žlico sem udaril po menažki: Oj, previdnost, ki si najini toplini pripeljala vkup! Dala mi je še, dodala: Še? Postrgala, se

zmedla. Gledala v ožgani, prazni kotel. Gledala – vzkliknil sem za kvišku srca: Ljubezen, ljubezniva Nina, na zadnji pogled! S hvaležnostjo je, skisana, prikimala. Zvečer, z debelim režljem lune, s sikanjem tišine, vlažne kot na pogradu v izpraznjeni vojašnici, se je po rusko zajunačila: Z menoj, Giuseppe, ne živiš, mene si nakoplješ! Črep vzvratnega avtomobilskega zrcala s hlevskih vrat ji je pozlátíl nos. V temi ni več bilo poti nazaj: Srečo razdeljuje Bog, ženo si poišči sam. Če bi torej zrastel ko Tomaž, bi si verjel. Ker sem od krsta sèm Giuseppe – poklekníte, poljubite ta domača tla: Dobili ste prijatelja, ki se ni bal sovražnika! Sicer pa ni za vse reči besed.«

Na màh je smeh kot šojin krik preparal molk:

»Pa gajbica pod cunjo na rumene križe tam, Giuseppe?«

»Sotrpin iz ekrazitnih dni, Sovdat! V kletki pod prtíčem na kitajski horoskop kraljuje papagaj Solsticij, mojster za odpustke. S kljuncem jih, nepodkupljiv, delikatno pod inšpekcijo neznanih sil, izbira z lajne. Rajski ptič, je nama stanovitno kazal pot. V trenutku vsakršne opešanosti kraj Benetk sva inštrument prodala radovednosti zamorskega vojščaka. Za svobodo bo dovolj, če meniš, da si res svoboden! Kar je najino, bo vaše – dajem vam Solsticija v dar.«

Sovdat je grizel v krogu, z zvoncem tolkel v tla:

»Povej glasneje, ali pa sem gluhi!«

»Da bi navék ostali isti, se moramo spreminjati.«

»Ha! Ni prestopil praga – te Lah že zgoljufa!«

Za tren je Ficarotta, živopisno zanemarjen, otrdel:

»No, pač. Kot pravi modrec: Krave zaudarjajo po hlevu.«

Godci so v navzkrižju vrabčjih praskanj iz povešenih žlebov, sončnih pack in črnih senc vstali z robcev. Si smehljavo, s plašno trmo hkrati kimnili. S klarfnovim slovesnim kolcanjem združali podoknico *Rimska kitara* v koračnico razburjenih gosakov – hribi naokrog so resno gledali skoz osmojena, votla okna. V Srečku se je zgóstil trd somrak: Tako smo jih izlužili, ponižali, ljudi, da nam lahko vsak pantalon levite bere, prodaja zakristijski svečnik za zlato. Mahoma se je, začuden, vrtoglav, uzrl kot mrlič, ki hodi s travnika v pajčevinah za mrlič: Včasih zatrepeče, poskaklja – nerazumljivo v strahu, zmeden kot za voglom tamle don Penzion v praznini med ničevostjo in ponaredkom dandanašnjih dni. Svjatopolkovna je, s pegami pomanjkanja vrh lic, kratko razložila, v vzdihljajih, kako jo je Giuseppe krog božiča prosil za rokó:

»Da sem mu vse, je rekel. Res, nič drugega ni imel.«

Kljunasto ladjevje divjih rac je drlo dol, v gaganje zelenkastih valov, pod most. Srečko se je, zvegan kot prek bergele, držal za razpokani ročaj krmila. Težki ploski s trga, brbotánje, smeh, mu ni ušlo: Žvrkljali so naravnost iz srca. Runast v rebra kot opeka, če jo v pasjih dneh obrase mah, je Ficarotta čez lase napel prtено kapo z zvezdo, urezano iz piskrca za paradižnikovo mēzgo. K jutranji, v večerno stran pozdravil, praznično lesen, s pestjo. Zgrabil culo na rumene oprtávnice, Solsticija pod umazano ponjavo – zbirka žarkov se je srebrasto spahljačila iz trav krog Soče. Don

Penzion je z dolgimi, omljednimi pogledi tipal predse v nič. Klobuk pritiskal k obrvem: Potlačil, spet pritisnil, oberoč potlačil. Pustil prst na krajevcu. Zabredel križem v klanec, ko da nosi tram.

Sovdat je vrgel parkljaste, pordele palce v zrak:

»Proč! Zadosti smo se nažalfi! Konec, lahko greste!«

Tla v ogrlicah iz drobnih senc razmiganega listja.

Srečko je kolo zapeljal k lipam: V plohi blaznosti se vodimo za nos. Koraki vnémarnih podplatov. Molc puščavnika v peščinah. Kratka brundanja čebel – kam tone ladja v steklenici naših dni? S prsi si je dišal kot ruša v gozdu po dežju: Še don Penzion, svoj čas namazan s tolščo lečnih duhovitosti, skrivnostno hira v skrb. Z dlanjo si je prekril ostudo, z ust mu je visela kot smehlaj. Kar potrebujem, je prgišče čudežev – na dnu smo. Pahnil je nogó prek sedla, veke zvrnil v šušljanje vej: Verjamem, kajpada – v kaj? V svojo pogubo. Svjatopolkovna in Ficarotta sta prihajala s stopnic, blažena kot svetopisemski kameli.

S praga se je v prežo risal, mrk, Upognjeni Matija:

»Kam? Jutri, Nina, zdaj, pojutrišnjem? Kako?«

»Vseeno.«

»Tod ni mórja, ladjic z indijskimi smokvami, soli.«

Lucija Rev je z ihto prislonila staro, prhlo dver:

»Kako? Povesod ju čakajo samo težave. Kam!«

Sovdat se je, oprt na kol, sopihasto jemal s klopi:

»V Tolmin bom repetnice vrnil, iz angela postal hudič!«

Meglà in sonce sta zavili jutro v dober dan.

Drugačna svetloba

Minka
Korenčan

DRUGAČNA SVETLOBA Vabijo me
poti
sredi sijočih